

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**PROFESIONALNA ORIJENTACIJA U PRAKSI
ŠKOLSKIH PEDAGOGA**

Završni magistarski rad

Kandidatkinja:

Peljto Kuč Nejra

Mentor:

Prof.dr. Amir Pušina

Sarajevo, 2021.

*Izražavam zahvalnost prof.dr. Amiru Pušini na stručnoj pomoći i podršci tokom izrade ovog
magistarskog rada,
te mojoj majci i suprugu koji su bili nesebična podrška u svakom trenutku mog studija.*

Peljto Kuč Nejra

Sadržaj

1	Teorijska osnova istraživanja.....	7
1.1	Uvod	7
1.2	Definiranje pojma profesionalna orijentacija	7
1.3	Ljudski potencijali, teorijski konstrukti i modeli profesionalne orijentacije.....	9
2	Metod	18
2.1	Cilj i zadaci istraživanja	18
2.2	Hipoteze istraživanja	18
2.3	Sudionici	19
2.4	Mjerni instrumenti	20
2.5	Analiza podataka	20
2.6	Postupak.....	20
3	Rezultati istraživanja.....	21
3.1	Preliminarne statističke analize	21
3.2	Praksa pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.....	23
3.3	Stavovi pedagoga o profesionalnoj orijentaciji	34
4	Diskusija	49
5	Zaključci	52
6	Literatura.....	55
7	Prilog.....	56

Popis grafikona

Grafikon 1: Prikaz predmeta (područja) istraživanja	17
Grafikon 2: Vremensko provođenje profesionalne orijentacije	25
Grafikon 3: Okviri razgovora školskih pedagoga o profesionalnoj orijentaciji sa učenicima	26
Grafikon 4: Vremenski okviri organiziranja stručnog osposobljavanja nastavnika u svrhu provođenja profesionalne orijentacije učenika.....	28
Grafikon 5: Individualizirani pristup profesionalnoj orijentaciji	29
Grafikon 6: Prikaz frekvencija saradnje školskih pedagoga sa stručnim kadrom i institucijama u pogledu profesionalne orijentacije	30
Grafikon 7: Korištenje anketnih upitnika od strane školskih pedagoga u svrhu uvida u učeničke interese	31
Grafikon 8: Korištenje psihologijskih testova od strane školskih pedagoga	32
Grafikon 9: Primjerenost psihologijskih testova koji se koriste u osnovnim i srednjim školama za potrebe profesionalne orijentacije	33
Grafikon 10: Samostalno kreiranje testa od strane školskih pedagoga u svrhu profesionalne orijentacije.....	34
Grafikon 11: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (interesi).....	37
Grafikon 12: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija u kurikulumu).....	42
Grafikon 13: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija i stručno usavršavanje)	43
Grafikon 14: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija i test-kompetencije)	44

Popis tabela

Tabela 1: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju (N = 57)	21
Tabela 2: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju (N = 57)	22
Tabela 3: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju test normaliteta (N = 57)	23
Tabela 4: Provođenje profesionalne orijentacije od strane pedagoško – psihološkog kadra (prikaz frekvencija)	24
Tabela 5: Primjenjivanje etapa profesionalne orijentacije – prikaz frekvencija	25
Tabela 6: Provođenja profesionalne orijentacije od strane školskih pedagoga u okviru didaktičkih oblika rada - prikaz frekvencija.....	27
Tabela 7: Pregled prosječnih rangova na svim varijablama.....	35
Tabela 8: Rezultati Kruskal – Wallis testa	36
Tabela 9: Prosječni rangovi na svim varijablama obzirom na vrstu škole.....	38
Tabela 10: Rezultati Mann – Whitney testa	39
Tabela 11: Prosječni rangovi na svim varijablama obzirom na staž/radno iskustvo	40
Tabela 12: Rezultati Kruskal – Wallis testa	41
Tabela 13: Prikaz odgovora ispitanika (N=20)	45
Tabela 14: Prikaz najfrekventnijih riječi nakon kodiranja odgovora (N=20)	48

Popis oznaka i skraćenica

\bar{X}	Aritmetička sredina
SD	Standardna devijacija
χ^2	Hi – kvadrat
2STAROST	Pitanje br. 2 iz Upitnika datog u Prilogu
4STAŽOS	Pitanje br. 4 iz Upitnika datog u Prilogu
5STAŽSS	Pitanje br. 5 iz Upitnika datog u Prilogu
7KOMPED	Pitanje br. 7 iz Upitnika datog u Prilogu
8ŠKUČAS	Pitanje br. 8 iz Upitnika datog u Prilogu
14POZIP	Pitanje br. 14 iz Upitnika datog u Prilogu
15SARA	Pitanje br. 15 iz Upitnika datog u Prilogu
16SAPSIH	Pitanje br. 16 iz Upitnika datog u Prilogu
18ANKUČEN	Pitanje br. 18 iz Upitnika datog u Prilogu
19PSIHTEŠ	Pitanje br. 19 iz Upitnika datog u Prilogu
20PSIHPOŠ	Pitanje br. 20 iz Upitnika datog u Prilogu
23STROŠP	Pitanje br. 23 iz Upitnika datog u Prilogu
24KOMPTES	Pitanje br. 24 iz Upitnika datog u Prilogu
25SISINOV	Pitanje br. 25 iz Upitnika datog u Prilogu

1 Teorijska osnova istraživanja

1.1 Uvod

Profesionalna orijentacija ponikla je iz psihologije rada. Kao osnivač psihologije rada smatra se Hugo Minsterberg (1863-1916), koji je napisao knjigu „Psihologija i industrijska efikasnost“. „Već u djelima Parsonsa (1909) i Munsterberga (1914) nalazimo prve spoznaje o profesionalnom usmjeravanju, odabiru i osposobljavanju (Šverko, 2012:15).“ Uočavamo da se još u devetnaestom stoljeću govori o idejama profesionalne orijentacije, što je svakako bitan podatak u smislu poimanja važnosti ljudskog rada. Guzina (1980:4) navodi da Minsterberg ističe važnost psiholoških faktora i uslova rada za efikasnost radnika. „Smatra, da psihološko prilagođavanje radnika i poboljšanje uslova rada dovodi do porasta produktivnosti, što po njegovom mišljenju, odgovara interesu ne samo poslodavaca, nego i radnika. Temeković (1978:6) navodi da se psihologija rada ne bavi samo općim tendencijama u psihologiji ljudi nego i u njihovim reakcijama u specifičnim situacijama kao što je rad u različitim uvjetima proizvodnje i promjenjivošću ovih reakcija u toku rada od jedne individue do druge. „Psihologiju rada zanimaju, pored ostalog, individualne razlike, odnosno variranja u obavljanju posla između pojedinaca (Tomeković, 1978:6).“ Dakle, ovdje ne govorimo samo o radu, kao određenoj izvršnoj djelatnosti, nego i o subjektu čija je težnja zadovoljstvo (u bilo kojem smislu) poslom kojeg obavlja. Rad je ljudska, društvena i egzistencionalna potreba, a njegov odabir u fokusu profesionalne orijentacije. Šta je, zapravo profesionalna orijentacija, šta je njen cilj?

1.2 Definiranje pojma profesionalna orijentacija

Mandić i sur. (1981:13) ističu da je cilj profesionalne orijentacije da usmjeri ljude na područja rada koja najbolje odgovaraju njihovim psihofizičkim osobinama i sklonostima i potrebama udruženog rada i u kojim oni, prema tome, imaju najviše izgleda za uspjeh. „Profesionalna orijentacija ima cilj da maksimalno uskladi društvene potrebe sa razvojem svestranog obrazovanja i slobodne ličnosti, sposobne za stvaralački rad i samoupravljanje i sklonosti, sposobnosti i interesovanja pojedinca s ciljem da se ostvari i društveni napredak i razvoj i afirmacija pojedinca“. Dakle, cilj profesionalne orijentacije jeste podrška pojedincu (učeniku) od strane stručnog lica (najčešće školskog pedagoga), doživljavanje uspjeha u profesionalnom smislu od strane pojedinca, kao i njegov doprinos društvenoj zajednici putem odabira profesije.

Kada profesionalnu orijentaciju promatramo hermeneutički, ne možemo izostaviti primarnu zajednicu svakog bića, a to je obitelj (roditelji/staratelji). „Porodica višestruko deluje na profesionalne preferencije mladih, određujući materijalne mogućnosti daljeg školovanja, utičući na formiranje motiva, aspiracija i interesa u pogledu daljeg školovanja, i konačno, kroz manje ili više direktan pritisak, savetovanje u pogledu izbora ili profesije. U većem broju empirijskih istraživanja utvrđen je značajan uticaj socijalnog porekla i zanimanja roditelja na profesionalno opredeljenje njihove dece (Guzina, 1980:19).“

Profesionalna orijentacija različito se definira. Neki autori u obzir uzimaju predškolsko obrazovanje, dok se drugi baziraju na osnovnu školu. Marušić (1974: 2,3) navodi da je profesionalna orijentacija dug proces koji počinje prvim informacijama o svijetu zanimanja u nižim razredima osnovne škole (negdje i u dječijem vrtiću) a završava adaptacijom na radnom mjestu i eventualnim promjenama zaposlenja. „U svijetu (pa i kod nas) postoje dileme s obzirom na naziv djelatnosti profesionalne orijentacije. Naime, ona se najčešće dijeli na školsku i profesionalnu“ (Marušić, 1974: 2,3). Benović (1979:23) ističe da je profesionalna orijentacija sastavni dio obrazovanja učenika osnovne škole, a zadatak joj je početno profesionalno informiranje i orijentiranje učenika za izbor budućeg zanimanja. Svakako, ne izostavljamo fazu profesionalnog savjetovanja, koja se teorijski nalazi između informiranja i orijentacije. Međunarodna Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj i Europska komisija (OECD, 2004:10, prema Šverko 2012:19) navodi sljedeću definiciju: „Profesionalno usmjeravanje skup je usluga i aktivnosti kojima je cilj pomoći pojedincima, u bilo kojem razdoblju njihova života, da odaberu svoj program obrazovanja, zanimanje ili posao te usmjere svoju karijeru. Takve usluge mogu ponuditi škole, veleučilišta i sveučilišta, ustanove za izobrazbu, zavodi za zapošljavanje, građanske udruge civilnog društva i privatne organizacije. Aktivnosti mogu biti individualne ili grupne, u izravnom kontaktu ili na daljinu (telefonska pomoć i usluge preko interneta). One uključuju informiranje o zanimanjima i poslovima (u tiskanom obliku, s pomoću računala, ili na drugi način), pomoć pri upoznavanju vlastitih osobina, savjetodavne intervjuje, školske programe vokacijskog obrazovanja (usmjerene na upoznavanje sebe, mogućnosti zapošljavanja i razvoj vokacijskih vještina), programe za uspješnije nalaženje posla i pomoć pri promjeni posla.“ Prema Čehiću (1990:17) „Profesionalna orijentacija je naučno-stručni postupak pomoću kojeg se pojedinci usmjeravaju na područja rada koja najbolje odgovaraju njihovim psihofizičkim sposobnostima, osobinama ličnosti i društvenim potrebama, i u kojima imaju najviše izgleda da uspiju.“ Kao što uviđamo, definicije profesionalne orijentacije se mogu promatrati iz

različitih uglova, ali svakako kvalitet sprovođenja navedenog procesa zavisi od mnogo faktora kao što su npr: kroskurikularno integrisanje profesionalne orijentacije u odgojno-obrazovnom sistemu, profesionalna uvezanost institucija, uvažavanje osobina ličnosti određene individue, itd.

1.3 Ljudski potencijali, teorijski konstrukti i modeli profesionalne orijentacije

U modernom, savremenom dobu, kada se čini da tehnologija radi sve za nas, čini se da ljudski potencijali gube bitku. Međutim, autori Cascio i Aguinis (2011:393, prema Šverko, 2012:13) ističu sljedeće: „sve je dobavljivo, kapital, tehnologija, sirovine, informacije - sve osim jedne, najkritičnije stvari, koja je jedinstvena u svakoj zemlji ili kompaniji: njezina radna snaga.“ Psihologijski rječnik američke psihološke udruge (APA Dictionary of Psychology, 2007, prema Šverko 2012:12), navodi da ljudske potencijale čine „pojedinci i skupine čija znanja, vještine, sposobnosti i druge osobine omogućuju organizaciji da ostvari svoje ciljeve.“ U ovome se ogleda cilj profesionalne orijentacije koja je dio školskog plana i programa. Odgajati i obrazovati učenike, ali konstantno imati na umu da su oni buduća radna snaga, čiji kvalitet zavisi od optimalnog, kvalitetnog i primjerenog izbora buduće profesije.

Planiranje ljudskih potencijala zauzima važno mjesto u ograncima drugih znanosti. Sam proces planiranja ljudskih potencijala direktno utiče na ekonomiju određene države. Odgajati i obrazovati (pedagogija) u smislu planiranja ljudskih potencijala (ekonomija). U ovome se ogleda interdisciplinarnost profesionalne orijentacije koja je u ovom primjeru spojila pedagogiju i ekonomiju. Bahtijarević-Šiber (1999:186) objašnjava važnost planiranja ljudskih potencijala u smislu određivanja kvalitete menadžmenta, te navodi: „Planiranje ljudskih potencijala postaje sve važnija i sve prisutnija aktivnost managementa u uspješnom reagiranju na izazove okoline i jačanju organizacijske konkurentne sposobnosti. Više je razloga za izraziti naglasak na tu aktivnost:

- ljudski potencijali
- oskudno tržište radne snage
- troškovi zapošljavanja, razvoja i održavanja
- vrijeme potrebno za obrazovanje i razvoj
- troškovi nedjelotvorne upotrebe ljudskih potencijala
- tehnološke promjene
- demografske promjene
- naglasak na upravljanje karijerom

- povećana upotreba računala
- naglasak na proizvodnost, kvalitetu i uslugu.“

Možemo uvidjeti da su na prvom mjestu ljudski potencijali, koji su nezamjenjivi, nenadoknadivi, apsolutno potrebni društvu u cjelini te značaj pedagoških procesa koji utiču na budućnost svake osobe. Obrazovanjem stvaramo buduću radnu snagu, društvo, kolektive. Metoda kojom zapravo raspoređujemo ljudske potencijale naziva se selekcija. „Selekcija je postupak kojim se primjenom unaprijed utvrđenih i standardiziranih metoda i tehnika za određeni posao izabiru oni koji najbolje udovoljavaju njegovim zahtjevima. Cilj je procesa selekcije prognozirati i maksimirati buduću radnu uspješnost zaposlenih i cijele organizacije“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:331). Selekciju također može sprovoditi školski pedagog, čije poznavanje metodologije utiče na kvalitet odabira onih metoda, tehnika i instrumenata, koji potiču razvoj učenika, motiviraju i pružaju podršku.

Profesionalna orijentacija operacionalizira se putem jasno utvrđenih zadataka. Benović (1979:83) navodi da su u odgojno-obrazovnim organizacijama (školama) najvažniji zadaci koji se tiču profesionalne orijentacije - upoznavanje osobina učenika, informiranje, savjetovanje i praćenje uspješnosti. Možemo reći da su ovi zadaci zapravo faze profesionalne orijentacije kao procesa uvođenja učenika u svijet profesija, zanimanja, profesionalnog usavršavanja, itd. „Upoznavanje osobina učenika bez sumnje je početak i osnova svakog odlučivanja u izboru zanimanja. Radi se o marljivosti, zainteresiranosti za učenje i rad, sposobnostima, željama, inicijativi, temperamentu, karakteru i sl. Podatke o tim osobinama nastavnici, roditelji i razrednici (a preko njih i učenici) dobivaju pomoću anketiranja učenika, dosjea (ili privremenog dosjea), školskog imenika, razgovora s učenicom, pomoću mišljenja službe za profesionalnu orijentaciju i informacija iz škole koju je učenik prije polazio (Benović, 1979:83).“ Pedagoška strana profesionalne orijentacije ističe se u upoznavanju učenika. Pored raznih baterija testova, cilj profesionalne orijentacije zapravo je pedagoški odnos učitelja i učenika, kako bismo učeniku dali podršku, usmjerenje i razumijevanje po pitanju njegovog izbora. „Informiranje se provodi u osnovnim i srednjim školama da bi se učenik doveo do ispravnih spoznaja o svim bitnim činiteljima važnih za izbor zanimanja, kako bi mogao svjesno, samostalno i potpuno slobodno donijeti odluku o izboru zanimanja. Iz toga proizilaze i osnovni zadaci profesionalnog informiranja: upoznavanje učenika sa zanimanjima i školama, s psihofizičkim i pedagoškim zahtjevima koje postavljaju određena zanimanja, s potrebama udruženog rada, te formiranje njegova aktivnog stava prema izboru pravca profesionalnog razvoja. Informiranje se provodi u školi (a) uključivanjem informacija

u sve ili većinu nastavnih predmeta koji na taj način ne mijenjaju sadržaj, ali dobivaju novu dimenziju približavanja nastave radu; (b) posebnim oblicima rada- satima razredne zajednice, predavanjima, posjetima školskim radionicama i radnim organizacijama, filmovima i sl. (c) maksimalnim korištenjem slobodnih aktivnosti, raznih grupa i učeničkih zadruga, te dodatne nastave“ (Benović, 1979:84). Kada je riječ o informiranju, govorimo o kreativnosti, inovaciji, stvaranju zanimljivih didaktičkih sadržaja, koji će kao takvi doprijeti do učenika. „Savjetovanje u izboru zanimanja obično se definira kao pomoć koju jedna osoba ili stručna ekipa pruža učeniku da bi shvatio i riješio problem izbora ili prilagođavanja. To je dvosmjernan proces u kojemu sudjeluju savjetodavci i učenik, proces koji pretpostavlja poznavanje osobina učenika i njegovu prethodnu profesionalnu informiranost. Sam termin savjetovanje u tom slučaju pokriva relativno široko područje: intervju s učenikom i interpretaciju rezultata testova, profesionalni savjet, dodatno informiranje, poticanje učenika na vlastito razmišljanje i donošenje samostalnih odluka, i drugo (Benović,1979:84).“ Savjetovanje se temelji na utvrđivanju inicijalnog stanja, kako bismo stvorili početni okvir, u kojeg ćemo dalje ugrađivati učeničke ideje, vrline, osobine ličnosti, itd. Savjetovanje ne predstavlja nametanje vlastitog mišljenja (bilo kojeg stručnog lica škole), već stvaranje poticajnog okruženja koje će pobuditi intrinzičnu motivaciju učenika. Savjetovanje ne treba da nudi gotova rješenja, nego zapravo predstavlja put kojim se učenik kreće. Objektivne informacije nudi školski pedagog, a učenik ih na tom putu ugrađuje u svoj vrijednosni sistem, u skladu sa svojim potrebama za samoaktualizacijom. „Praćenje uspješnosti informiranih i savjetovanih učenika ima dvojako značenje: pomoć učeniku, ako je ona potrebna, i provjeru točnosti savjeta pri izboru zanimanja i prognoze uspjeha. U oba slučaja praćenje znači ocjenu kvalitete rada na profesionalnoj orijentaciji u školi“ (Benović,1979:83,84,85). Muminović (213:237) navodi da se unutar vrednovanja evidentira, mjeri, ocjenjuje, procjenjuje, provjerava različitim tehnikama i instrumentarijem. „Unutar vrednovanja sistematski se prati više dimenzija učenikove ličnosti- sposobnosti, interesovanja, motivacija, osobine ličnosti, znanje, vještine, ponašanje, nivo aspiracija i druge varijable značajne za tokove i ishode nastave.“ Praćenje, kao pojam koji spada u vrednovanje, ima za cilj utvrđivanje inicijalnog stanja, praćenje samog procesa, te provjeru kvalitete izvedenih aktivnosti. Važnost utvrđivanja početnog stanja ima dvojaku funkciju: 1) znamo odakle trebamo krenuti, koje su prednosti i mane rada, te na osnovu toga kreiramo program, 2) predstavlja početnu bazu na osnovu koje možemo uvidjeti u kojem pravcu se kreće proces (profesionalne orijentacije) u odnosu na završno mjerenje, odnosno praćenje.

Važnost razumijevanja osobina ličnosti, o čemu će u nastavku teksta biti više riječi, jedan je od najvažnijih faktora profesionalne orijentacije. „Ličnost je jedinstvena organizacija individualnih osobina koje određuju opći karakterističan način doživljavanja i ponašanja osobe. Drugim riječima, ličnost je specifična struktura relativno stabilnih i međupovezanih osobina koja osigurava relativno trajan i svojstven stil ponašanja koji karakterizira neku osobu i omogućava anticipaciju njezina ponašanja u različitim situacijama. Crte ličnosti su predispozicije za reagiranje i ponašanje na određen način“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:342). Tako, npr., zanimanje pedagoga zahtijeva od osobe izraženu emocionalnu inteligenciju, komunikativnost, socijalnu osjetljivost. Određena zanimanja preferiraju specifične osobine ličnosti, čija prisutnost omogućava profesionalni napredak. Prema Šverko (2012:13) temeljne osobine ljudi su znanja, vještine i sposobnosti, stavovi i vrijednosti. „*Znanja i vještine*, ali i neke druge osobine (primjerice stavovi i vrijednosti), ulaze u stečene osobine“ (Šverko, 2012:14). Za njihov razvoj, prema istome autoru, iznimno važno je organizirano učenje, te je način razvoja ljudskih potencijala zapravo sistemsko obrazovanje i izobrazba, uzimajući u obzir individualne potencijale/razlike među ljudima.

Individualne razlike i profesionalna orijentacija

Prema Čehiću (1990:17) „Teorijski, profesionalna orijentacija zasniva se na individualnim razlikama po sposobnostima i osobinama ličnosti, te specifičnim psihofizičkim zahtjevima vaspitno-obrazovnih programa pojedinih škola (struka i profila), odnosno specifičnih psihofizičkih zahtjeva pojedinih poslova i zadataka.“ Jasno je, dakle, da se ljudi međusobno razlikuju po mnoštvu psihičkih varijabli: percepcijama, interesima, potrebama i motivima, aspiracijama, sposobnostima, karakteristikama ličnosti itd. Sve te varijable utječu na socijalno i radno ponašanje. Za selekciju su najznačajnije razlike u sposobnostima i karakteristikama ličnosti jer se one najčešće i najneposrednije povezuju s različitim radnim ponašanjem i uspješnošću u radu“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:333). „Velike individualne razlike u radnom učinku pokazuju da ljudi mogu biti važan čimbenik produktivnosti. A produktivnost rada višestruko je važna za zajednicu i pojedinca. Na individualnoj razini, povećana produktivnost pridonosi kvaliteti života: omogućuje bolju zaradu, više slobodnog vremena, a produktivni pojedinci brže napreduju, najčešće uz veći stupanj samopoštovanja i samoispunjenja u radu“ (Pritchard, 1995, prema Šverko 2012:12). U dijelu koji govori o individualnim razlikama, daćemo pregled definicija temeljnih pojmova i teorijskih okvira izvora ljudske raznolikosti - inteligencije, kreativnosti i ličnosti kao kontekstualnog okvira povezanosti sa profesionalnom orijentacijom.

Sposobnosti

„Sposobnosti su psihičke osobine ljudi koje čine opće osobne preduvjete za postizanje uspješnosti u određenoj aktivnosti. Imaju veliku praktičnu važnost iz sljedećih razloga:

- 1) Sposobnosti su presudan, često ograničavajući faktor radne uspješnosti u nekom poslu. Nedostatak sposobnosti koje zahtijeva posao ne mogu nadoknaditi ni znanja niti motivacija.
- 2) U određenoj mjeri one često mogu nadoknaditi nedostatak potrebnih znanja.
- 3) Sposobnosti bitno određuju opseg usvajanja i način upotrebe znanja.
- 4) Uvjetuju često velike individualne razlike u uspješnosti obavljanja nekog posla. Što su poslovi kompleksiji, to su razlike u sposobnostima izraženije i djelotvornije.

U osnovi se ljudske sposobnosti mogu podijeliti na tri velike skupine: intelektualne, osjetne ili perceptivne i psihomotorne“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:334). Šverko (2012:14) navodi da se raspoređivanje ljudi u zanimanja i poslove u skladu s njihovim sposobnostima može izvršiti na dva načina:

- 1) prvi je usmjeravanje ljudi u zanimanja i poslove u skladu s njihovim osobinama,
- 2) drugi način je odabir pri primanju u škole i pri zapošljavanju.

Intelektualnim sposobnostima obično se pridaje najviše značaja.

Intelektualne sposobnosti

„Inteligencija je individualna sposobnost rješavanja problemskih situacija koje se ne mogu rješavati na neki naučen, standardni način. Konkretnije, to je sposobnost rješavanja novih problema. Tako se u novije vrijeme ističe potreba razlikovanja inteligentnoga rješavanja svakodnevnih problema od onoga vezanog za rješavanje apstraktnih problema; javlja se koncept praktične inteligencije vezan uz vrstu mišljenja uspješnog za svakodnevno funkcioniranje“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:337). „Intelektualne odnosno mentalne sposobnosti odnose se na potencijal ljudi da procesuiraju verbalne, numeričke i ostale informacije, shvaćaju i rješavaju probleme različite vrste. U osnovi je strukturalnog pristupa ideja o postojanju opće intelektualne sposobnosti-inteligencije, i niza različitih specifičnih sposobnosti. Taj koncept intelektualnih sposobnosti prvi razvija Spearman u svojoj dvofaktorskoj teoriji inteligencije. Ona pretpostavlja postojanje jednog faktora opće inteligencije (G) odgovornog za korelaciju koja postoji u uspješnosti u obavljanju zadataka različite vrste kod iste osobe, i niz specifičnih sposobnosti (faktora) koji objašnjavaju

činjenicu da ljudi nisu jednako uspješni u svemu, nego su neki bolji u verbalnim, drugi u numeričkim ili drugim aktivnostima.

Spermanovu ideju dalje razvija i empirijski provjerava Vernon, razvijajući hijerarhijski model inteligencije koji sadrži četiri hijerarhijske razine. Na prvoj, najvišoj razini, nalazi se generalni faktor (G) ili opća inteligencija koja, prema Vernonovoj procjeni, objašnjava 40% varijance učinka u testovima intelektualnih sposobnosti. Na drugoj su razini dva viša grupna faktora: verbalni, numerički, mehanički i manualni, dok je na najnižoj razini mnoštvo specifičkih faktora.

Brojne multifaktorske teorije intelektualnih sposobnosti odbacuju hijerarhijsku strukturu kao i postojanje nekoga općeg faktora inteligencije, te ističu brojnost faktora ljudskog intelekta. Tako, npr., Guilford razvija vrlo složen hipotetski model od 120 relativno neovisnih intelektualnih sposobnosti koje je nastojao utvrditi nizom sistemskih istraživanja primjenom faktorske analize. Model, kao osnova klasifikacije intelektualnih sposobnosti, uzima tri aspekta intelekta („operacije“, „produkte“, „sadržaje“) i pet vrsta operacija (kognicija, memorija, divergentno mišljenje, konvergentno mišljenje i evaluaciju). U svojoj multifaktorskoj teoriji inteligencije Thurstone pretvara Spearmanov generalni faktor inteligencije u niz primarnih intelektualnih sposobnosti koje određuju čovjekovu uspješnost u obavljanju intelektualnih operacija i zadataka: perceptivne sposobnosti (faktor P), specijalne sposobnosti (faktor S), numeričke sposobnosti (faktor N), verbalne sposobnosti (faktor V), verbalnu fluentnost-rječitost (faktor W) i sposobnost rezoniranja (faktor R)“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:334-335).

Kreativnost

„Najšire određena, kreativnost je sposobnost da se situacija, stvari i pojave promatraju s novog stajališta i nalaze nova, originalna rješenja ili, jednostavno, sposobnost da se stvari promatraju na nov način. Netko je kreativan kada opaža nove odnose između prethodno nepovezanih stvari i „proizvodi“ nove ideje i rješenja“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:339).

Ličnost

„Ličnost je jedinstvena organizacija individualnih osobina koje određuju opći karakterističan način doživljavanja i ponašanja osobe. Drugim riječima, ličnost je specifična struktura relativno stabilnih i međupovezanih osobina koja osigurava relativno trajan i svojstven stil ponašanja koji karakterizira neku osobu i omogućava anticipaciju njezina ponašanja u

različitim situacijama“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:339). „Crte ličnosti su predispozicije za reagiranje i ponašanje na određen način“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:342).

„Eysenckova teorija ličnosti temelji se na trodimenzionalnom hijerarhijskom modelu. Tri temeljne dimenzije ličnosti su ekstroverzija-introverzija; neuroticizam-emocionalna stabilnost, psihoticizam-kontrola impulsa. Ekstroverziju određuju društvenost, impulzivnost, aktivitet, traženje uzbuđenja, bezbrižnost, dominantnost, prodornost, razdražljivost. Neuroticizam određuju tjeskobnost, potištenost, osjećaj krivnje, nisko samopouzdanje, napetost, emotivnost, stidljivost i emocionalna nestabilnost. Psihoticizam određuju crte kao što su agresivnost, emocionalna hladnoća, egocentrizam, impulzivnost, asocijalnost i sklonost prema uzbuđenjima i opasnostima.“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:342-343)

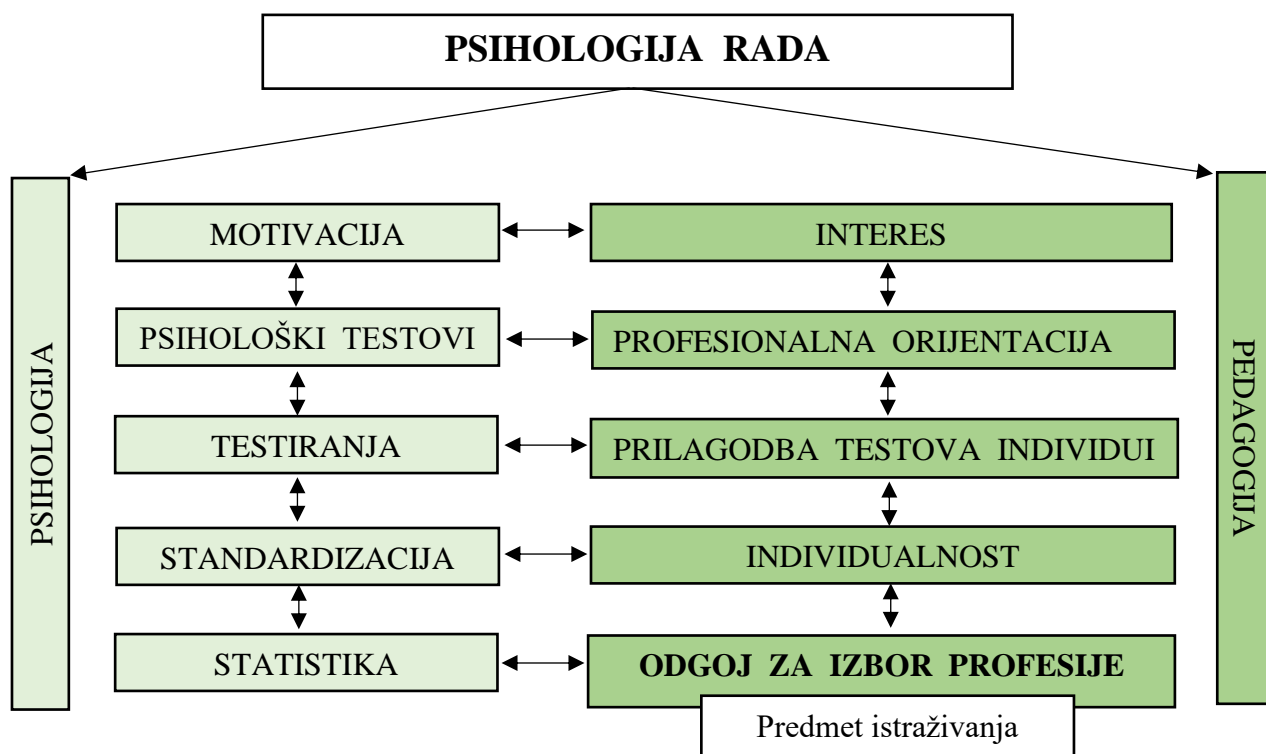
Cattellova teorija 16 faktora ličnosti. „Za razliku od Eysencka koji ostaje na razini tipova, Cattellovi faktori označavaju crte ličnosti. Zapravo se radi o 12 karakteristika crta ličnosti dok se jedan, 16. faktor, odnosi na „inteligenciju“. Cattell razlikuje tri vrste crta ličnosti: crte sposobnosti, crte temperamenta i dinamične crte ili karakteristike. Faktori su relativno nezavisni i pokrivaju sve aspekte ličnosti. To su ekstroverzija, inteligencija, emocionalna stabilnost, dominantnost, entuzijizam, savjesnost, sigurnost, senzitivnost, opreznost, praktičnost, pronicljivost, samopouzdanje, otvorenost za promjene, nezavisnost, samokontrola i napetost. One imaju dva pola koji označavaju suprotne karakteristike ličnosti koje uzrokuju različite oblike individualnog ponašanja i različite efekte u odnosu sa okolinom, drugim ljudima, radom i drugo. Taj teorijski okvir pruža mogućnost da se utvrde profili ličnosti za različita zanimanja kao što su, primjerice, umjetnik, pilot, manager i da ih se upotrijebi kao norme za utvrđivanje pogodnosti za zanimanje. Teškoće mogu nastati i identificiranju idealnog profila ličnosti povezanoga s uspjehom u nekom zanimanju ili poslu. Određena vrsta zanimanja može „tolerirati“ dosta širok raspon ličnosti ili može sadržavati vrlo različite zahtjeve posla“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:343-344).

Petodimenzionalni model ličnosti. „U novije doba široko prihvaćen i, moglo bi se reći dominantan postaje petodimenzionalni model ličnosti poznat pod jednostavnim imenom „The Big Five“ (pet velikih). Nastavlja se na istraživanja Cattella i drugih koji crte ličnosti uzimaju kao temeljni element strukture ličnosti. Glavne dimenzije: ekstroverzija, emocionalna stabilnost, ugodnost, pouzdanost, radoznalost i otvorenost (za iskustvo)“ (Bahtijarević-Šiber, 1999:344).

Hollandova teorija. „Jedna od osnovnih postavki Hollandove teorije odnosi se na mogućnost razvrstavanja ljudi prema njihovim interesovanjima odnosno prema njihovoj sličnosti sa navedenim tipovima ličnosti kao što su: 1) realistički, 2) istraživački, 3) umetnički, 4) socijalni, 5) poslovni, 6) konvencionalni. Šest tipova ličnosti, po Hollandu, predstavljaju karakteristične puteve razvoja pojedinca. Svaki od ovih tipova Holland opisuje kao rezultat određenih hereditarnih faktora i iskustava koja vode pojedinca ka preferencijama za određene aktivnosti i, u skladu s tim, ka tendencijama odgovarajućeg ponašanja i verovatnog ispoljavanja ličnosti“ (Brančić, 1986:75).

U svojem Modelu profesionalne orijentacije (1990), Čehić, utemeljeno na naučnoj metodologiji, detaljno obrazlaže sistem stručnih postupaka za uspješnu profesionalnu orijentaciju, posebno naglašavajući ulogu pedagoga i psihologa kao najodgovornijih članova tima kojega još čine razrednik, ljekar, predmetni nastavnici, učenici i roditelji. Model obuhvata svijet rada - pregled struka i obrazovnih profila u srednjem usmjerenom obrazovanju; psihofizičke zahtjeve struka; kontraindikacije te potreban instrumentarij kojega čine sljedeći prilozi: (1) Upitnik za razrednike (sa Listom za odgovore); (2) Upitnik za ljekare (sa Listom za odgovore); (3) Upitnik za predmetne nastavnike (sa Listom za odgovore); (4) Upitnik za učenike; (5) Psihološke varijable Modela; (6) Pregled struka i obrazovnih profila u srednjem usmjerenom obrazovanju; (7) Uputstvo za predlaganje učenicima struka i stepena složenosti; (8) Šablon Modela profesionalne orijentacije; (9) List profesionalne orijentacije; (10) Izvještaj (podaci) o usmjeravanju učenika VIII razreda u struke i stepene složenosti na osnovu Modela profesionalne orijentacije.

Čehićev model ni danas, svojom strukturom, sadržajem, operacionalizacijom, posebno potcrtavanjem timskog rada u procesu profesionalne orijentacije ne gubi na aktuelnosti i inspirativnosti. Prema ovome modelu (1990:7), stručna i naučna uloga pedagoga jedna je od ključnih, kako bi profesionalna orijentacija ostvarila jednu od „prvih preventivnih mjera na putu pripreme čovjeka za njegovo zanimanje. Svojim naučno-stručnim postupcima i interdisciplinarnim pristupom ona sve više udružuje naučna saznanja o čovjeku kako bi što bolje objasnila prirodu čovjeka, da bi u što većoj mjeri dovela u sklad čovjeka i rad.“ Stoga je fokus u ovome radu, predmet istraživanja profesionalna orijentacija u odgojno-obrazovnom sistemu iz perspektive prakse školskih pedagoga koji su najodgovorniji za produktivno, kvalitetno i sistematsko provođenje profesionalne orijentacije u školama. Razumijevanju predmeta istraživanja može doprinijeti i šematski prikaz profesionalne orijentacije u širem interdisciplinarnom kontekstu, predstavljeno putem grafikona 1.

Grafikon 1: Prikaz predmeta (područja) istraživanja

Sistematsko provođenje profesionalne orijentacije zahtijeva i operacionalnu zakonsku regulativu. Odluka o pedagoškim standardima i odlukama za osnovnu školu Kantona Sarajevo (2018:14) u dijelu koji govori o radnim zadacima pedagoga, psihologa, pedagoga-psihologa, navodi pod brojem 6.5.1.10. “Rad na profesionalnoj orijentaciji u okviru jednog sata tokom radne sedmice.” Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo (2019) ni u jednom dijelu ne sadrži paragrafe koji se tiču profesionalne orijentacije, niti se govori o bilo kojem segmentu procesa profesionalne orijentacije. Može se zaključiti da se zakonske odredbe, koje su u službi obrazovnih politika i upravljanja obrazovnim sistemima, ne bave dostatno domenom profesionalne orijentacije. Odluka o pedagoškim standardima i odlukama za osnovnu školu Kantona Sarajevo (2018:14) u dijelu koji govori o radnim zadacima pedagoga, psihologa, pedagoga-psihologa, navodi pod brojem 6.5.1.10. “Rad na profesionalnoj orijentaciji u okviru jednog sata tokom radne sedmice.” Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo (2019) ni u jednom dijelu ne sadrži paragrafe koji se tiču profesionalne orijentacije, niti se govori o bilo kojem segmentu procesa profesionalne orijentacije. Može se zaključiti da se zakonske odredbe, koje su u službi obrazovnih politika i upravljanja obrazovnim sistemima, ne bave dostatno domenom profesionalne orijentacije.

2 Metod

2.1 Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi praksu i stavove školskih pedagoga o profesionalnoj orijentaciji. Konkretnije, trebalo je odgovoriti na dva osnovna zadatka: (1) ko i na koji način provodi profesionalnu orijentaciju u školi (praksa kao generator stavova) i (2) utvrditi stavove pedagoga o profesionalnoj orijentaciji - 1. kompetentnosti pedagoga u provođenju profesionalne orijentacije; 2. zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu; 3. zahtjevu individualiziranom pristupu u profesionalnoj orijentaciji; 4. uspješnosti saradnje sa roditeljima; 5. uspješnosti saradnje sa psiholozima; 6. kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije; 7 kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova i 8. potrebi inovacija u odgojno-obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije u školama - sve obzirom na dob i dužinu radnog iskustva.

2.2 Hipoteze istraživanja

Temeljem cilja i određenih zadataka, postavljena je jedna glavna i osam pothipoteza. Glavna hipoteza glasi:

H – Očekuju se statistički značajne razlike u stavovima pedagoga o profesionalnoj orijentaciji (zavisna varijabla) obzirom na starosnu dob, školu (osnovna i srednja) i dužinu radnog iskustva (nezavisne varijabla). Ove razlike u stavovima operacionaliziraju se putem pothipoteza o: H₁ – kompetentnosti pedagoga u provođenju profesionalne orijentacije; H₂ – zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu; H₃ – zahtjevu individualiziranom pristupu u profesionalnoj orijentaciji; H₄ – uspješnosti saradnje sa roditeljima; H₅ – uspješnosti saradnje sa psiholozima; H₆ – kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije; H₇ –kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova i H₈ – potrebi inovacija u odgojno-obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije u školama.

2.3 Sudionici

Sudionici - uzorak u ovom istraživanju su školski pedagozi osnovnih i srednjih, državnih i privatnih škola Kantona Sarajevo. Ispitujemo pedagoge osnovnih i srednjih škola, jer se profesionalna orijentacija pretežno provodi krajem osnovne i srednje škole, ali i zato jer želimo imati raznovrsnije informacije, s obzirom da se radi o ciljnom uzorku. „U ciljnom uzorku istraživači odabiru slučajeve koji će biti uključeni u uzorak na temelju vlastite prosudbe njihove tipičnosti. Na taj način oni sastavljaju uzorak koji će dobro odgovarati njihovim specifičnim potrebama. Premda odabir ovakvog uzorka može zadovoljiti potrebe istraživača, on nema namjeru predstavljati širu populaciju, on je namjerno i neskriveno selektivan i pristran (Cohen, Manion i Morrison, 2007: 103-104).“ Pedeset sedam pedagoga, N=57, (osnovnih i srednjih škola, državnih i privatnih Kantona Sarajevo) je odgovorilo na online anketu. Pedeset četiri ispitanika, N=54, su bila ženskog spola, dok su tri ispitanika, N=3, bili pedagozi muškog spola. Obzirom na veoma nisku zastupljenost sudionika muškoga spola, odlučeno je da se spol ne tretira kao zasebna varijabla. Ispitanike je moguće podijeliti u 3 starosne kategorije. U našem slučaju, u prvoj (najmlađoj) starosnoj kategoriji će biti 16 ispitanika (28.1%), u drugoj kategoriji 27 ispitanika (47.4%), u trećoj (najstarijoj) 14 ispitanika (24.6%). Prosječna starost sudionika je 43 godine (najmlađi ispitanik ima 27 godina, dok najstariji ima 64 godine, iz tablice deskriptivne statistike slijedi da aritmetička sredina datih odgovora iznosi $\bar{X} = 43.74$). Prosječan staž sudionika u osnovnoj školi iznosi 9 godina, dok u srednjoj školi 5 godina staža. Prikaz radnog staža ispitanika u osnovnoj školi pokazuje da je najmanja zabilježena vrijednost 0, a najveća 35. Iz tablice deskriptivne statistike slijedi da aritmetička sredina datih odgovora iznosi $\bar{X} = 9.42$. Ukupan broj staža sudionika osnovne i srednje škole je 14 godina. Najmanji zabilježen staž u srednjim školama je 0, dok je najveći 27 godina. Aritmetička sredina datih odgovora iznosi $\bar{X} = 5.51$. Za ukupan staž, najmanja dobivena vrijednost je 1, a najveća 35. Aritmetička sredina ukupnog staža je $\bar{X} = 14.93$.

2.4 Mjerni instrumenti

Instrumenti korišteni u istraživanju su anketni upitnik s pitanjima zatvorenog i otvorenog tipa i petostepena skala Likertovog tipa. Pored socio-demografskih podataka, anketnim upitnikom prikupljeni su podaci o subjektima i načinima provođenja profesionalne orijentacije u školi te putem skale Likertovog tipa stavovi pedagoga o profesionalnoj orijentaciji. Neovisnom procjenom dva procjenjivača utvrđena je sadržajna valjanost instrumenata.

2.5 Analiza podataka

Ponajprije su provedene preliminarne statističke analize na temelju osnovnih deskriptivnih parametara mjera korištenih u istraživanju temeljem čega je odlučeno o narednim – neparametrijskim statističkim procedurama. Hipoteze su stoga provjeravane primjenom Kruskal – Wallis i Mann – Whitney testa.

2.6 Postupak

Budući da je istraživanje poglavito kvantitativnog, empirijsko-neeksperimentalnog karaktera te obzirom na postavljeni cilj – propitivanje prakse i stavova školskih pedagoga o profesionalnoj orijentaciji, korištena je korelacijska metoda, te komparativna, deskriptivna i metoda analize sadržaja. Istraživanje je provedeno tokom redovnog odvijanja nastave uz primjenu etičkih principa i standarda za psihologijska istraživanja, uključujući dobrovoljnost, anonimnost i povjerljivost. Anketiranje školskih pedagoga provedeno je putem online platforme Google forms. U obradi i analizi podataka korišteni su programi Excel i SPSS.

3 Rezultati istraživanja

3.1 Preliminarne statističke analize

Rezultati preliminarnih statističkih analiza uz prikaz osnovnih deskriptivnih parametara mjera korištenih u istraživanju prikazani su u tabelama 1, 2 i 3.

Tabela 1: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju (N = 57)

		Statistic									
		2STAROST	4STAŽOS	5STAŽŠŠ	StažUkupno	7KOMPED	8ŠKUČAS	14POZIP	15SARA	16SAPSIH	18ANKUČE N
N	Valid	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		43.74	9.42	5.51	14.93	4.12	3.18	3.63	3.49	4.09	4.16
Std. Error of Mean		1.383	1.375	1.097	1.250	.148	.164	.145	.123	.142	.143
Median		41.00	5.00	1.00	14.00	5.00	3.00	4.00	4.00	4.00	4.00
Mode		39	0	0	2 ^a	5	4	4	4	5	5
Std. Deviation		10.445	10.384	8.279	9.434	1.119	1.241	1.096	.928	1.074	1.082
Variance		109.090	107.820	68.540	88.995	1.253	1.540	1.201	.862	1.153	1.171
Skewness		.487	1.058	1.416	.333	-1.122	-.229	-.560	-.321	-1.436	-1.465
Std. Error of skewness		.316	.316	.316	.316	.316	.316	.316	.316	.316	.316
Kurtosis		-.796	-.056	-.674	-.863	.157	-1.017	-.405	-.167	1.853	1.536
Std. Error of Kurtosis		.623	.623	.623	.623	.623	.623	.623	.623	.623	.623
Range		37	35	27	34	4	4	4	4	4	4
Minimum		27	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		64	35	27	35	5	5	5	5	5	5
Sum		2493	537	314	851	235	181	207	199	233	237
Percentiles	25	37.00	1.00	.00	7.50	4.00	2.00	3.00	3.00	4.00	4.00
	50	41.00	5.00	1.00	14.00	5.00	3.00	4.00	4.00	4.00	4.00
	75	50.50	15.00	8.00	21.50	5.00	4.00	4.00	4.00	5.00	5.00

Tabela 2: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju (N = 57)

		19PSIHTEŠ	20PSIHTEST	23STROSP	24KOMPTES	25SISINOV
N	Valid	57	57	57	57	57
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		3.60	2.81	4.35	4.39	4.53
Std. Error of Mean		.179	.131	.129	.122	.107
Median		4.00	3.00	5.00	5.00	5.00
Mode		4	3	5	5 ^a	5
Std. Deviation		1.348	.990	.973	.921	.804
Variance		1.816	.980	.946	.848	.647
Skewness		-.666	.175	-1.975	-2.138	-2.331
Std. Error of skewness		.316	.316	.316	.316	.316
Kurtosis		-.783	-.109	4.069	5.329	6.783
Std. Error of Kurtosis		.623	.623	.623	.623	.623
Range		4	4	4	4	4
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5	5
Sum		205	160	248	250	258
Percentiles	25	2.50	2.00	4.00	4.00	4.00
	50	4.00	3.00	5.00	5.00	5.00
	75	5.00	3.00	5.00	5.00	5.00

Tabela 3: Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli u istraživanju test normaliteta (N = 57)

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
2STAROST	.131	57	.016	.933	57	.003
4STAŽOS	.191	57	.000	.833	57	.000
5STAŽSŠ	.296	57	.000	.705	57	.000
StażUkupno	.085	57	.200*	.954	57	.030
7KOMPED	.292	57	.000	.762	57	.000
8ŠKUČAS	.220	57	.000	.901	57	.000
14POZIP	.246	57	.000	.884	57	.000
15SARA	.235	57	.000	.892	57	.000
16SAPSIH	.274	57	.000	.768	57	.000
18ANKUČEN	.284	57	.000	.738	57	.000
19PSIHTEŠ	.249	57	.000	.848	57	.000
20PSIHPOT	.212	57	.000	.905	57	.000
23STROSP	.309	57	.000	.672	57	.000
24KOMPTEŠ	.309	57	.000	.658	57	.000
25SISINOV	.371	57	.000	.622	57	.000

Analizom deskriptivnih statističkih vrijednosti i testiranja normaliteta distribucije, može se uočiti da sve varijable, izuzev ukupnog staža ispitanika, statistički značajno odstupaju od normalne raspodjele. Stoga je u daljnjoj obradi podataka odlučeno da se koriste neparametrijske statističke procedure. Rezultati istraživanja prikazani su u skladu sa postavljenim zadacima istraživanja.

3.2 Praksa pedagoga u profesionalnoj orijentaciji

Kako bi se odgovorilo na prvi zadatak istraživanja, postavljena su pitanja o odgojno-obrazovnoj praksi profesionalcima koji u školi najčešće provode (realiziraju) profesionalnu orijentaciju u školi (pedagog, psiholog, razrednik, predmetni nastavnik) te načinima provođenja aktivnosti u procesu profesionalne orijentacije koje neposredno organizira i realizira pedagog škole. Temeljem odgovora, dati su tabelarni i grafički prikazi, analiza i komentari.

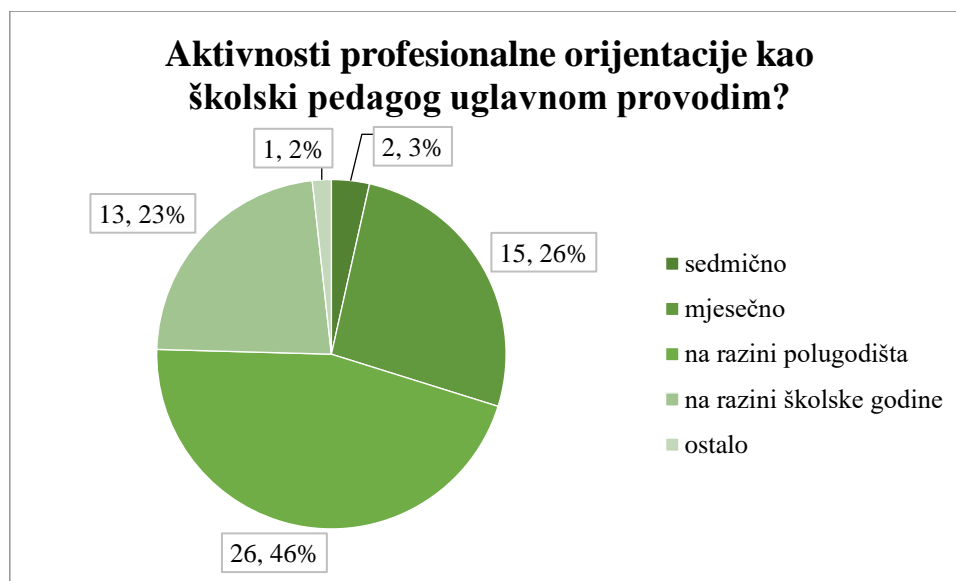
Ko provodi profesionalnu orijentaciju u školi?

*Tabela 4: Provođenje profesionalne orijentacije od strane pedagoško – psihološkog kadra
(prikaz frekvencija)*

PROFESIONALNU ORIJENTACIJU U ŠKOLI PROVODI:		
KADAR	KATEGORIJE UČESTALOSTI	FREKVENCIJA
ŠKOLSKI PEDAGOG	Najviše provodi	53
	Često provodi	4
	Rijetko provodi	0
	Najmanje provodi	0
Ukupno:		57
ŠKOLSKI PSIHOLOG	Najviše provodi	7
	Često provodi	16
	Rijetko provodi	17
	Najmanje provodi	17
Ukupno:		57
RAZREDNIK	Najviše provodi	3
	Često provodi	19
	Rijetko provodi	26
	Najmanje provodi	9
Ukupno:		57
PREDMETNI NASTAVNIK	Najviše provodi	0
	Često provodi	5
	Rijetko provodi	22
	Najmanje provodi	30
Ukupno:		57

Uočavamo da školski pedagog najviše vremena provodi (53 školska pedagoga) kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije od strane pedagoško – psihološkog kadra. Također, 53 školska pedagoga smatra da psiholozi učestvuju u provođenju profesionalne orijentacije. Čak 26 pedagoga smatra da razrednici rijetko provode profesionalnu orijentaciju, dok njih 30 smatra da predmetni nastavnici najmanje provode profesionalnu orijentaciju. Možemo zaključiti da pedagozi smatraju da bi pored pedagoga, školski psiholog trebao učestvovati u provođenju profesionalne orijentacije, što je svakako optimalno u pedagoškom djelovanju. Pedagozi smatraju da razrednik i predmetni nastavnik slabije učestvuju u procesu provođenja profesionalne orijentacije.

Koji su vremenski okviri realiziranja aktivnosti na profesionalnoj orijentaciji?

Grafikon 2: Vremensko provođenje profesionalne orijentacije

Iz datog grafikona vidi se da školski pedagozi aktivnosti profesionalne orijentacije najviše provode na razini polugodišta. Takav odgovor dalo je 26 školskih pedagoga, što je svakako optimalan broj sati posvećen provođenju profesionalne orijentacije, ako se ispuni kontinuirano provođenje iz polugodišta u naredno polugodište.

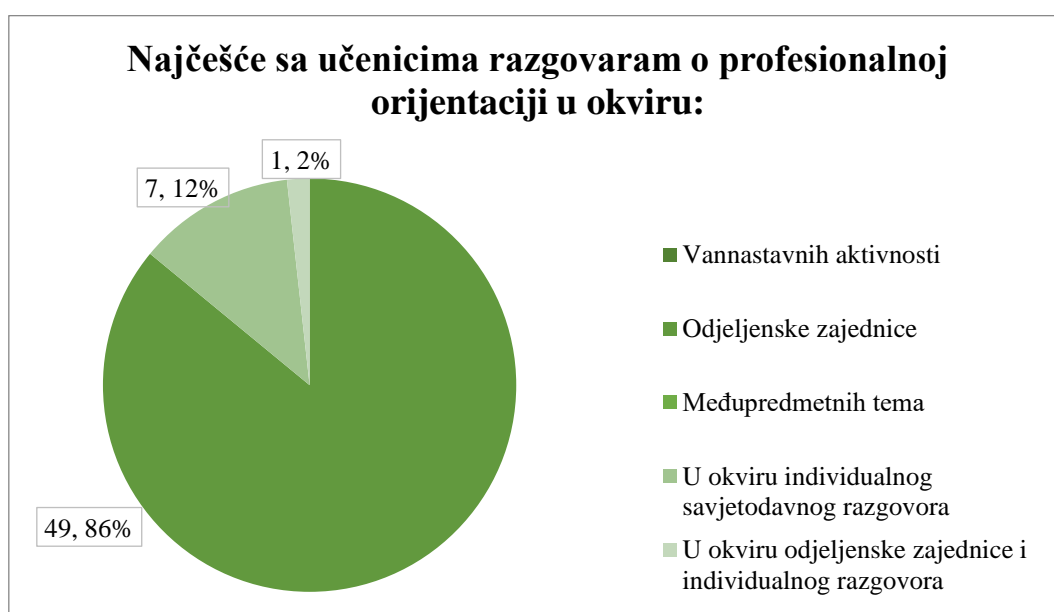
Koje su faze profesionalne orijentacije najčešće prisutne u vašoj praksi pedagoga?

Tabela 5: Primjenjivanje etapa profesionalne orijentacije – prikaz frekvencija

U MOJOJ PEDAGOŠKOJ PRAKSI NAJVIŠE PRIMJENJUJEM:		
FAZE	KATEGORIJE UČESTALOSTI	FREKVENCIJA
PROFESIONALNO INFORMIRANJE	Najčešće	34
	Često	13
	Rijetko	10
Ukupno:		57
PROFESIONALNO SAVJETOVANJE	Najčešće	14
	Često	37
	Rijetko	6
Ukupno:		57
PROFESIONALNO PRAĆENJE	Najčešće	9
	Često	7
	Rijetko	41
Ukupno:		57

Profesionalno informiranje u kategoriji “najčešće provodim” potvrdilo je 34 pedagoga. Kada je u pitanju profesionalno savjetovanje, često primjenjuje čak 37 pedagoga od ukupno 57. Kada govorimo o profesionalnom praćenju, rijetko primjenjuje čak 41 pedagog od ukupno 57 pedagoga. Najviše školski pedagozi primjenjuju profesionalno informiranje, a najmanje profesionalno praćenje. Uočavamo da postoji disbalans u podjednakom primjenjivanju faza profesionalne orijentacije, što može u pedagoškoj praksi uticati na kvalitet provođenja profesionalne orijentacije.

U kojim odgojno-obrazovnim okvirima najčešće razgovarate sa učenicima o profesionalnoj orijentaciji?

Grafikon 3: Okviri razgovora školskih pedagoga o profesionalnoj orijentaciji sa učenicima

Školski pedagozi, njih 49, izjasnilo se da razgovaraju o profesionalnoj orijentaciji u okviru odjeljske zajednice. Nijedan pedagog ne razgovara o profesionalnoj orijentaciji u okviru vannastavnih aktivnosti i međupredmetnim temama. Takav podatak nam govori da se profesionalna orijentacija svela samo na časove odjeljske zajednice, što je svakako veoma zabrinjavajuće kada je u pitanju praksa školskih pedagoga u školama. Dakle, vannastavne aktivnosti, međupredmetne teme, individualni razgovori, su također prostor u kojem se može govoriti o profesionalnoj orijentaciji.

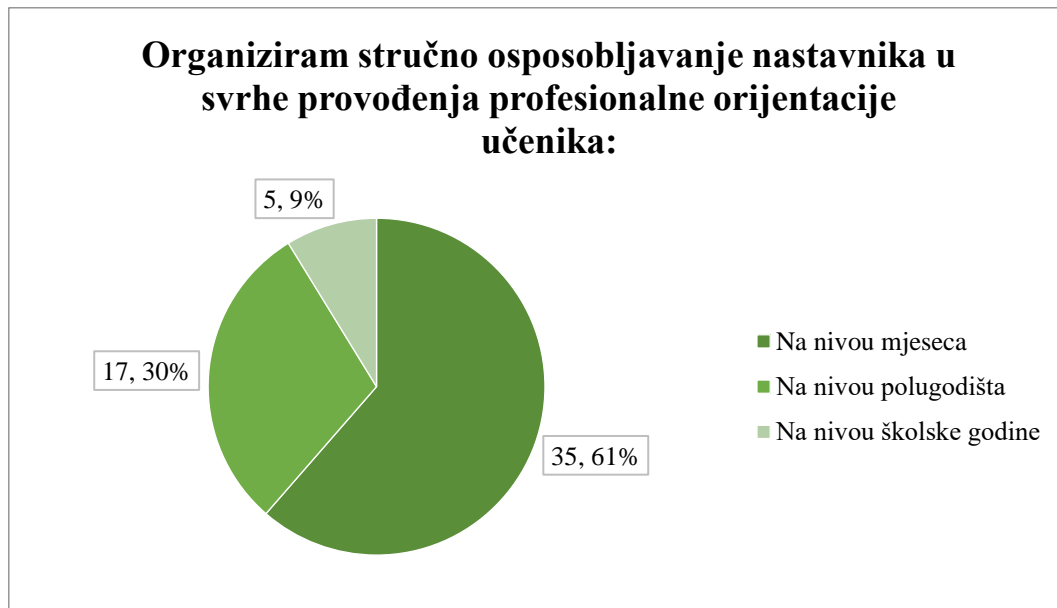
U kojim oblicima nastavnog rada je prisutno realiziranje aktivnosti profesionalne orijentacije?

Tabela 6: Provođenja profesionalne orijentacije od strane školskih pedagoga u okviru didaktičkih oblika rada - prikaz, frekvencija

AKTIVNOSTI PROFESIONALNE ORIJENTACIJE U OBLICIMA NASTAVNOG RADA		
OBLICI RADA	KATEGORIJE UČESTALOSTI	FREKVENCIJA
POJEDINAČNI (INDIVIDUALNI)	Najčešće	34
	Često	13
	Rijetko	10
Ukupno:		57
GRUPNI	Najčešće	14
	Često	37
	Rijetko	6
Ukupno:		57
FRONTALNI	Najčešće	9
	Često	7
	Rijetko	41
Ukupno:		57

Aktivnosti profesionalne orijentacije najčešće individualno provode 34 pedagoga. Grupno provođenje aktivnosti profesionalne orijentacije, često provode 37 pedagoga. Kada je u pitanju frontalni oblik rada, čak 41 školski pedagog je odgovorio da na taj način rijetko provodi aktivnosti profesionalne orijentacije. Dakle, najviše se primjenjuje individualni oblik rada, dok frontalni (u okviru jednog razreda) veoma rijetko, što nam govori da se u razredu veoma rijetko provode aktivnosti profesionalne orijentacije.

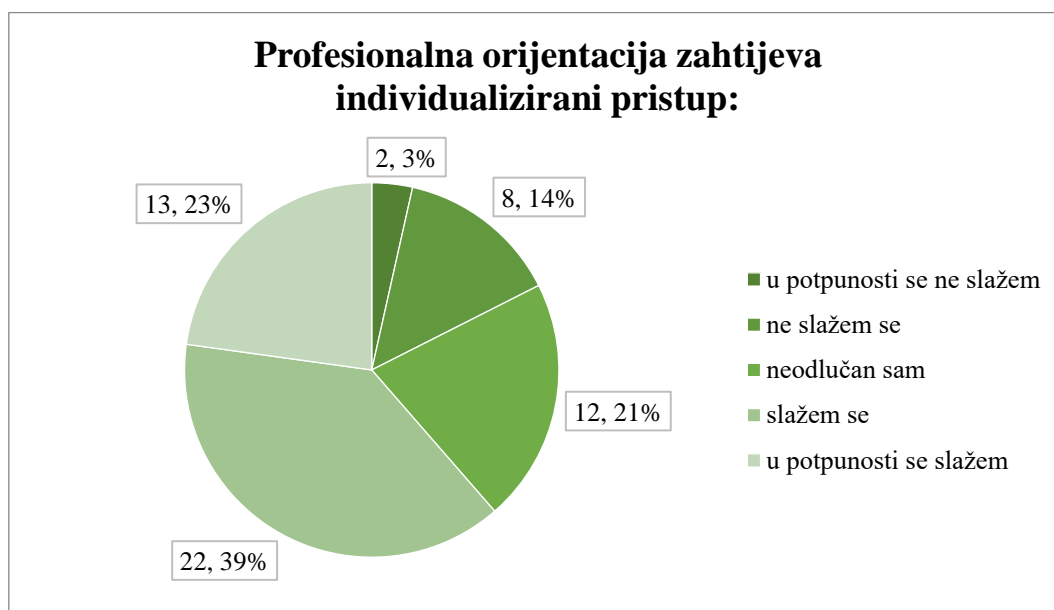
Koji su vremenski okviri organiziranja stručnog osposobljavanja nastavnika u svrhu provođenja profesionalne orijentacije učenika?

Grafikon 4: Vremenski okviri organiziranja stručnog osposobljavanja nastavnika u svrhu provođenja profesionalne orijentacije učenika

Školski pedagozi, njih 35 se izjasnilo da na nivou mjeseca organiziraju stručno osposobljavanje u svrhu provođenja profesionalne orijentacije učenika, što je veoma pozitivno u pedagoškoj praksi. Međutim, imamo podatak da pedagozi smatraju da predmetni nastavnici veoma rijetko provode profesionalnu orijentaciju, dok u ovom pitanju odgovaraju da ih često osposobljavaju za pomenutu tematiku. Radi se o mogućem davanju socijalno poželjnih odgovora, ili nesaradnji između pedagoga i nastavnika, na način da ih pedagozi osposobljavaju a predmetni nastavnici ne primjenjuju stečeno znanje na svojoj nastavi.

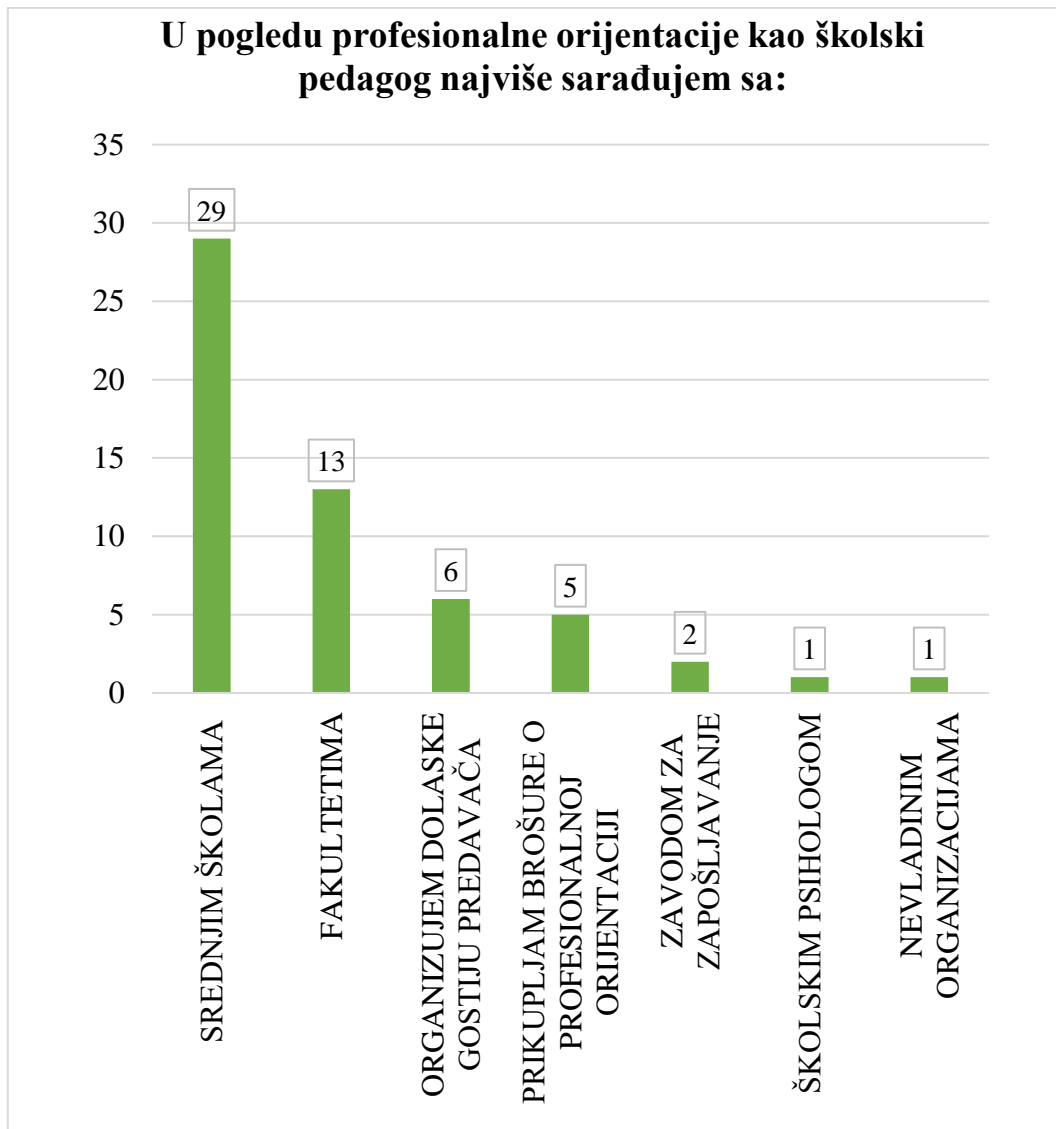
Da li profesionalna orijentacija u školi zahtijeva individualizirani pristup?

Grafikon 5: Individualizirani pristup profesionalnoj orijentaciji

Najveća frekvencija, odnosno 39 pedagoga od ukupno 57, u potpunosti se slaže da profesionalna orijentacija zahtijeva individualizirani pristup. Samo 1 pedagog se izjasnio da se ne slaže sa pomenutom tvrdnjom. Ohrabrujuće je da najveći broj pedagoga smatra da je u provođenju profesionalne orijentacije potreban individualni pristup, jer na taj način zapravo negujemo individualne razlike svake individue.

Sa kime, kao školski pedagog, najviše saradujete u pogledu profesionalne orijentacije vaših učenika?

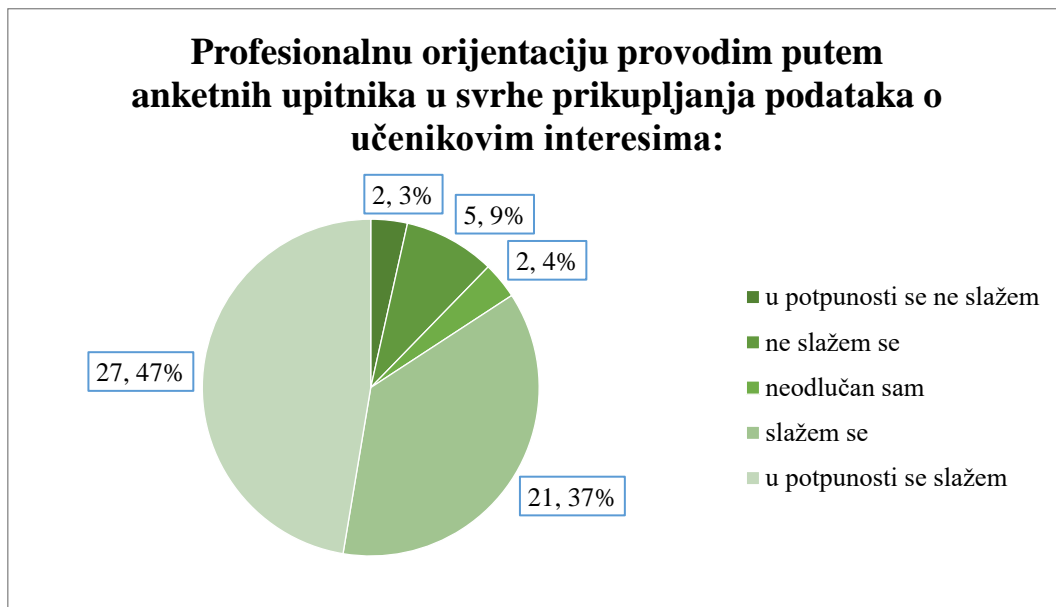

Grafikon 6: Prikaz frekvencija saradnje školskih pedagoga sa stručnim kadrom i institucijama u pogledu profesionalne orijentacije

Kada je u pitanju saradnja školskih pedagoga u pogledu profesionalne orijentacije, možemo uočiti da 29 pedagoga saraduje sa srednjom školom, dok njih 13 sa fakultetima. Veoma mali broj pedagoga (njih 5) organizuje dolaske gostiju predavača, dok samo 2 pedagoga suraduju sa Zavodom za zapošljavanje. Samo 1 pedagog saraduje sa nevladinim organizacijama. Iz ovog grafikona možemo uočiti neuvezanost samog sistema obrazovanja, koji se ograničio samo na odgojno-obrazovne institucije tj. škole. Smatramo da bi praksa pedagoga u pogledu

profesionalne orijentacije bila produktivnija kada bi se povezali sa gostima predavačima, Zavodom za zapošljavanje i nevladinim organizacijama. Također, samo jedan školski pedagog saraduje sa školskim psihologom, dok su na početku ankete rekli da smatraju da bi psiholog često trebao da provodi aktivnosti profesionalne orijentacije. Dakle, postoji potreba za saradnjom na relaciji pedagog- psiholog, ali u našim školama (prema odgovorima ovih pedagoga) ona ne postoji. Ovakav odgovor možemo tumačiti kroz nedovoljnu zaposlenost školskih psihologa u odgojno-obrazovnim ustanovama Kantona Sarajevo, što je svakako pokazatelj o nefunkcioniranju sistema kada je u pitanju odgojno-obrazovna djelatnost.

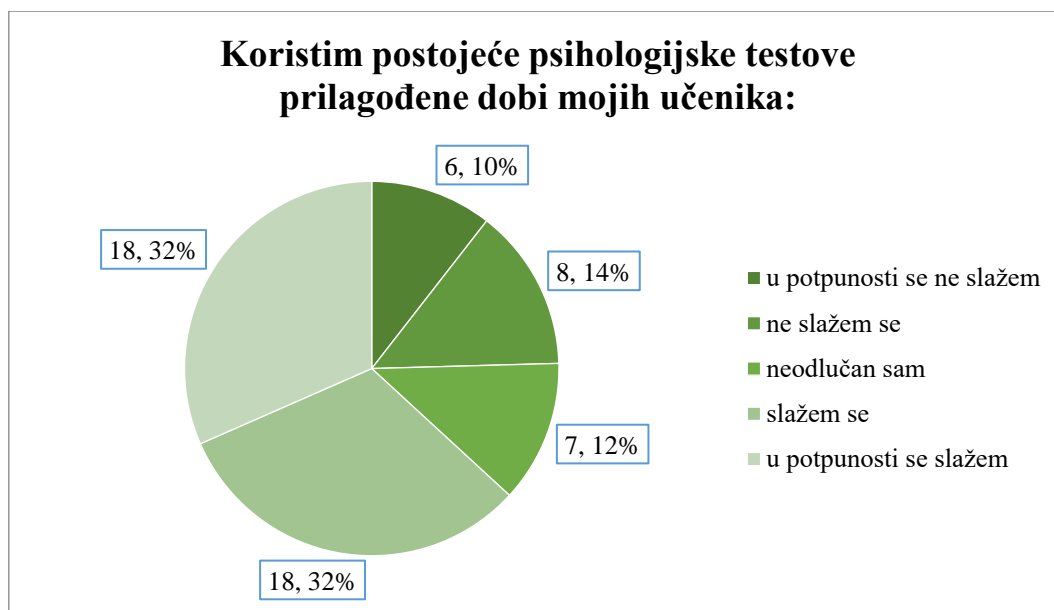
Da li putem anketnih upitnika prikupljate podatke o učeničkim interesima?

Grafikon 7: Korištenje anketnih upitnika od strane školskih pedagoga u svrhu uvida u učeničke interese

Najveći broj školskih pedagoga, njih 27, izjasnilo se da koristi anketne upitnike u svrhu prikupljanja podataka u učenikovim interesima, tj. u potpunosti se slaže sa navedenom tvrdnjom. Čak 5 pedagoga se ne slaže sa ovom tvrdnjom. Iako je veoma mala frekvencija neslaganja sa ovom tvrdnjom, ona može biti upitna za kvalitet pedagoškog odnosa prema provođenju profesionalne orijentacije, jer su anketni upitnici veoma poželjni kada je u pitanju prikupljanje podataka o učenikovim interesima.

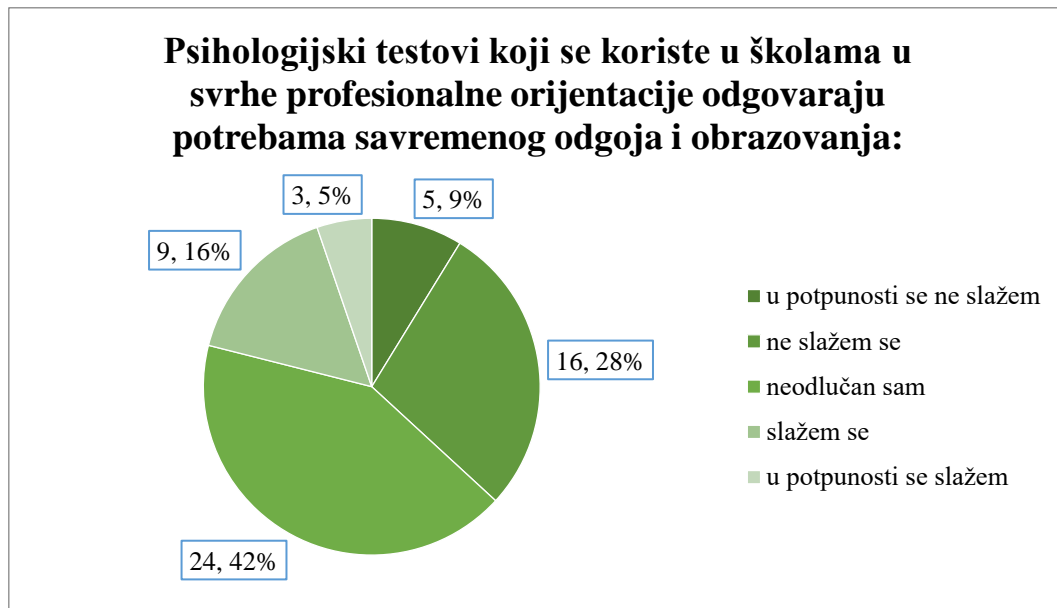
Da li koristite postojeće psihologijske testove prilagođene dobi vaših učenika?

Grafikon 8: Korišćenje psihologijskih testova od strane školskih pedagoga

Kada govorimo o tvrdnji: “Koristim postojeće psihologijske testove prilagođene dobi mojih učenika”, uviđamo da se 18 pedagoga u potpunosti slaže da koristi psihologijske testove. Također, 18 pedagoga se izjasnilo sa stavkom “slažem se” u pogledu korišćenja psihologijskih testova. Čak 6 pedagoga se izjasnilo da se u potpunosti ne slaže, tj. da ne koristi postojeće psihologijske testove, dok se 8 pedagoga izjasnilo sa stavkom “ne slažem se” kao odgovor na pomenutu tvrdnju. Dakle, 24% pedagoga od ukupnog broja, ne koristi psihologijske testove, što je definitivno veoma bitan podatak u pogledu razmišljanja o načinu procjene učenikovih interesa od strane tih pedagoga.

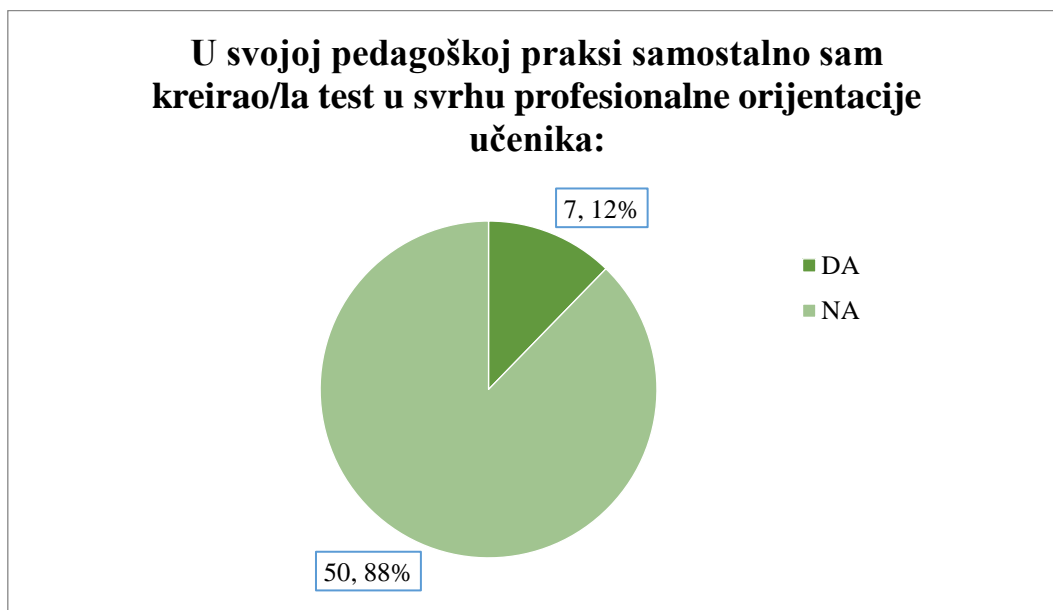
Da li psihologijski testovi koji se koriste u svrhe profesionalne orijentacije odgovaraju potrebama savremenog odgoja i obrazovanja?

Grafikon 9: Primjerenost psihologijskih testova koji se koriste u osnovnim i srednjim školama za potrebe profesionalne orijentacije

Školski pedagozi su u najvećem broju neodlučni, čak njih 24, tj 42% od ukupnog broja pedagoga, kada je u pitanju tvrdnja: “Psihologijski testovi koji se koriste u školama u svrhe profesionalne orijentacije odgovaraju potrebama savremenog odgoja i obrazovanja.“ Možemo zaključiti da postojeći psihologijski testovi većinom ne odgovaraju potrebama savremenog odgoja i obrazovanja, što je svakako indikator, alarm i veoma bitan podatak u odgojno-obrazovnoj praksi.

Da li ste samostalno kreirali test u svrhu profesionalne orijentacije vaših učenika?

Grafikon 10: Samostalno kreiranje testa od strane školskih pedagoga u svrhu profesionalne orijentacije

Školski pedagozi, njih 50, nisu nikada u svojoj dosadašnjoj praksi kreirali test u svrhu profesionalne orijentacije učenika. Samo 7 pedagoga od ukupno 57, su odgovorili da su kreirali test za potrebe provođenja profesionalne orijentacije. Dakle, postojeći psihologijski testovi ne odgovaraju potrebama savremenog obrazovanja, a pedagozi ne kreiraju vlastite testove koje bi mogli koristiti u svojoj pedagoškoj praksi, dok također ne surađuju sa školskim psiholozima.

3.3 Stavovi pedagoga o profesionalnoj orijentaciji

Temeljem drugoga zadatka testirane su hipoteze o postojanju razlika u stavovima pedagoga o profesionalnoj orijentaciji- 1. kompetentnosti pedagoga u provođenju profesionalne orijentacije; 2. zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu; 3. zahtjevu individualiziranom pristupu u profesionalnoj orijentaciji; 4. uspješnosti saradnje sa roditeljima; 5. uspješnosti saradnje sa psiholozima; 6. kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije; 7 kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova i 8. potrebi inovacija u odgojno-obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije u školama. Ove razlike očekivane su obzirom na njihovu dob, školu i stečeno radno iskustvo.

Dob i profesionalna orijentacija

Temeljem percentilne distribucije, ispitanici su podijeljeni u tri starosne kategorije: 1 (do 37 godina) 2. (38-50) i 3. (51-64). U tabeli 7 dat je pregled prosječnih rangova na svim varijablama.

Tabela 7: Pregled prosječnih rangova na svim varijablama

Varijable	StarostKat	N	Mean Rank
7KOMPED	1	16	30.13
	2	27	28.93
	3	14	27.86
	Total	57	
8ŠKUČAS	1	16	28.jun
	2	27	29.63
	3	14	28.86
	Total	57	
14POZIP	1	16	28.75
	2	27	25.nov
	3	14	36.79
	Total	57	
15SARA	1	16	33.00
	2	27	28.74
	3	14	24.93
	Total	57	
16SAPSIH	1	16	28.00
	2	27	26.67
	3	14	34.64
	Total	57	
18ANKUČEN	1	16	34.84
	2	27	22.00
	3	14	35.82
	Total	57	
19PSIHTEŠ	1	16	33.09
	2	27	25.35
	3	14	31.36
	Total	57	
20PSIH POT	1	16	25.72
	2	27	29.81
	3	14	31.18
	Total	57	
23STROSP	1	16	33.31
	2	27	26.56
	3	14	28.79
	Total	57	
24KOMP TES	1	16	31.81
	2	27	24.26
	3	14	34.93
	Total	57	
25SISINOV	1	16	33.31
	2	27	25.57
	3	14	30.68
	Total	57	

Za testiranje pohipoteza 1–8, korišten je Kruskal – Wallis test.

Rezultati su prikazani u tabeli 8.

Tabela 8: Rezultati Kruskal – Wallis testa

Varijable	Chi-Square	df	Asymp. Sig.
7KOMPED	.166	2	.921
8ŠKUČAS	.097	2	.953
14POZIP	4.970	2	.083
15SARA	1.989	2	.370
16SAPSIH	2.549	2	.280
18ANKUČEN	10.851	2	.004
19PSIHTEŠ	2.748	2	.253
20PSIHPOŠ	1.036	2	.596
23STROŠP	2.122	2	.346
24KOMPŠEŠ	5.703	2	.058
25ŠIŠINOŠ	3.369	2	.186

Vrijednosti χ^2 (hi-kvadrat) testa prikazanih tabelom 8 ukazuju da ne postoje statistički značajne razlike u stavovima o profesionalnoj orijentaciji s obzirom na starosnu dob ispitanika. Jedina statistički značajna razlika utvrđena je po pitanju korištenja upitnika za ispitivanje interesa učenika, no to pripada praksi pedagoga.

Pairwise Comparisons of StarostKat

Each node shows the sample average rank of StarostKat.

Sample1-Sample2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj. Sig.
2.00-1.00	12.844	4.809	2.671	.008	.023
2.00-3.00	-13.821	5.020	-2.753	.006	.018
1.00-3.00	-.978	5.578	-.175	.861	1.000

Each row tests the null hypothesis that the Sample 1 and Sample 2 distributions are the same. Asymptotic significances (2-sided tests) are displayed. The significance level is .05.

Grafikon 11: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (interesi)

Kako je na grafikonu uočljivo, skorovi najmlađih (kategorija 1) i najstarijih ispitanika (kategorija 3) statistički se značajno razlikuju od skorova srednje starosne kategorije (2), prema tome, oni su skloniji istraživati učeničke interese. Jedno od mogućih objašnjenja je početnički zanos mladih i sazrijevanje i dublji stručni i naučno-istraživački interesi starijih pedagoga.

Temeljem analiziranih rezultata mogu se odbaciti pothipoteze 1 - 8 o postojanju razlika u stavovima ispitanika o profesionalnoj orijentaciji obzirom na starosnu dob, time djelomično i glavna hipoteza o postojanju razlika u stavovima u dijelu koji se odnosi na starosnu dob kao nezavisnu varijablu.

Vrsta škole i profesionalna orijentacija

Fokus je bio propitati relacije stavova o profesionalnoj orijentaciji obzirom na školu u kojoj pedagozi rade - osnovnu (kategorija 1) ili srednju (2). U tabeli 9 prikazani su prosječni rangovi na svim varijablama.

Tabela 9: Prosječni rangovi na svim varijablama obzirom na vrstu škole

Varijable	3ŠK	N	Mean Rank	Sum of Ranks
2STAROST	1	38	26.47	1006.00
	2	19	34.05	647.00
	Total	57		
StażUkupno	1	38	28.64	1088.50
	2	19	29.71	564.50
	Total	57		
7KOMPED	1	38	28.89	1098.00
	2	19	29.21	555.00
	Total	57		
8ŠKUČAS	1	38	29.59	1124.50
	2	19	27.82	528.50
	Total	57		
14POZIP	1	38	28.78	1093.50
	2	19	29.45	559.50
	Total	57		
15SARA	1	38	30.50	1159.00
	2	19	26.00	494.00
	Total	57		
16SAPSIH	1	38	30.20	1147.50
	2	19	26.61	505.50
	Total	57		
18ANKUČEN	1	38	30.89	1174.00
	2	19	25.21	479.00
	Total	57		
19PSIHTEŠ	1	38	32.72	1243.50
	2	19	21.55	409.50
	Total	57		
20PSIH POT	1	38	29.46	1119.50
	2	19	28.40	533.50
	Total	57		
23STROSP	1	38	30.74	1168.00
	2	19	25.53	485.00
	Total	57		
24KOMPTEŠ	1	38	29.90	1136.00
	2	19	27.21	517.00
	Total	57		
25SISINOV	1	38	30.90	1143.50
	2	19	26.82	509.50
	Total	57		

Za testiranje hipoteza korišten je Mann-Whitney test. Rezultati su prikazani u tabeli 10.

Tabela 10: Rezultati Mann – Whitney testa

Varijable	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
2STAROST	265.000	1.006.000	-1.627	.104
StažUkupno	347.500	1.088.500	-.229	.819
7KOMPED	357.000	1.098.000	-.074	.941
8ŠKUČAS	338.500	528.500	-.393	.694
14POZIP	352.500	1.093.500	-.150	.881
15SARA	304.000	494.000	-1.021	.307
16SAPSIH	315.500	505.500	-.827	.408
18ANKUČEN	289.000	479.000	-1.327	.184
19PSIHTEŠ	219.500	409.500	-2.482	.013
20PSIH POT	343.500	533.500	-.312	.755
23STROSP	295.000	485.000	-1.260	.208
24KOMPTES	327.000	517.000	-.652	.515
25SISINOV	319.500	509.500	-.837	.403

Rezultati prikazani tabelom 10 ukazuju kako ne postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika o profesionalnoj orijentaciji, izuzev po pitanju korištenja postojećih psihologijskih testova prilagođenih dobi učenika, što također više pripada praksi pedagoga. Takvi testovi, upoređujući prosječne rangove iz tabele 9, više se koriste u osnovnoj školi.

Temeljem analiziranih rezultata mogu se odbaciti pohipoteze 1 - 8 o postojanju razlika u stavovima ispitanika o profesionalnoj orijentaciji s obzirom na vrstu škole, time i glavna hipoteza u dijelu koji se odnosi na postojanje razlika u stavovima s obzirom na vrstu škole kao nezavisna varijabla.

Radno iskustvo i profesionalna orijentacija

Temeljem percentilne distribucije, ispitanici su podijeljeni u tri kategorije prema ukupnom radnom iskustvu u oblasti odgoja i obrazovanja: 1. (do 7.5 godina) 2. (8-21) i 3. (22-35). U tabeli 11 dat je pregled prosječnih rangova na svim varijablama.

Tabela 11: Prosječni rangovi na svim varijablama obzirom na staž/radno iskustvo

Varijable	StażKat	N	Mean Rank
7KOMPED	1	14	29.00
	2	29	28.79
	3	14	29.43
	Total	57	
8ŠKUČAS	1	14	20.96
	2	29	33.93
	3	14	26.82
	Total	57	
14POZIP	1	14	24.86
	2	29	29.05
	3	14	33.04
	Total	57	
15SARA	1	14	30.64
	2	29	30.69
	3	14	23.86
	Total	57	
16SAPSIH	1	14	31.71
	2	29	28.05
	3	14	28.25
	Total	57	
18ANKUČEN	1	14	31.82
	2	29	26.33
	3	14	31.71
	Total	57	
19PSIHTEŠ	1	14	35.79
	2	29	24.09
	3	14	32.39
	Total	57	
20PSIHPOT	1	14	26.46
	2	29	28.81
	3	14	31.93
	Total	57	
23STROSP	1	14	39.68
	2	29	25.19
	3	14	26.21
	Total	57	
24KOMPTEŠ	1	14	35.93
	2	29	24.59
	3	14	31.21
	Total	57	
25SISINOV	1	14	35.21
	2	29	25.19
	3	14	30.68
	Total	57	

Za testiranje glavne i pothipoteza 1 - 8 korišten je Kruskal – Wallis test. Rezultati su prikazani u tabeli 12.

Tabela 12: Rezultati Kruskal – Wallis testa

Varijable	Chi-Square	df	Asymp. Sig.
7KOMPED	.016	2	.992
8ŠKUČAS	6.468	2	.039
14POZIP	1.850	2	.396
15SARA	1.993	2	.369
16SAPSIH	.574	2	.750
18ANKUČEN	1.815	2	.403
19PSIHTEŠ	5.868	2	.053
20PSIHPOT	.853	2	.653
23STROSP	9.817	2	.007
24KOMPTEŠ	6.076	2	.048
25SISINOV	5.158	2	.076

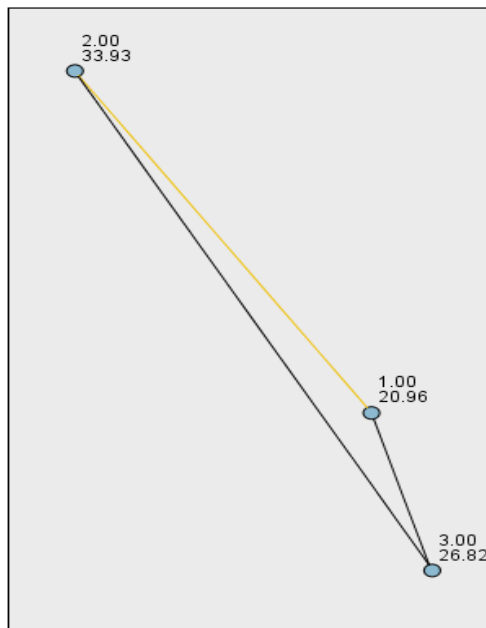
Vrijednosti χ^2 (hi-kvadrat) testa prikazanih tabelom 12 ukazuju da postoje tri statistički značajne razlike u stavovima o profesionalnoj orijentaciji obzirom na radno iskustvo ispitanika, a odnose se na pothipoteze H₂ (zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu); H₆ (kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije) i H₇ (kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova).

Na grafikonima post – hoc analize nakon Kruskal – Wallis testa, uočljivo je koji odnosi među kategorijama dužine radnog iskustva takvim razlikama najviše doprinose.

Zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu

Kada je u pitanju pothipoteza H₂, utvrđenoj razlici najviše doprinosi relacija između prve i druge kategorije, gdje srednje iskusni ispitanici imaju najviši prosječni rang, najveći stepen slaganja s tvrdnjom kako je u školskom kurikulumu predviđen dovoljan broj časova za profesionalnu orijentaciju (grafikon 12). Prosječni rangovi druge dvije kategorije, manje iskusnih i najiskusnijih ispitanika, ukazuju kako bi profesionalna orijentacija putem broja sati trebala biti više zastupljena u školskom kurikulumu.

Pairwise Comparisons of StažKat

Each node shows the sample average rank of StažKat.

Sample1-Sample2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj.Sig.
1.00-3.00	-5.857	6.083	-.963	.336	1.000
1.00-2.00	-12.967	5.238	-2.476	.013	.040
3.00-2.00	7.110	5.238	1.357	.175	.524

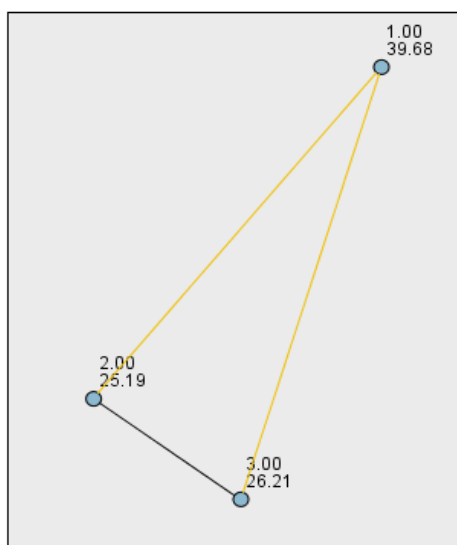
Each row tests the null hypothesis that the Sample 1 and Sample 2 distributions are the same. Asymptotic significances (2-sided tests) are displayed. The significance level is .05.

Grafikon 12: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija u kurikulumu)

Kontinuirano stručno usavršavanje pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije

Govoreći o pothipotezi H_6 , utvrđenoj razlici najviše doprinose relacije između prve i druge, te prve i treće kategorije gdje najmanje iskusni ispitanici imaju najviši prosječni rang, najveći stepen slaganja s tvrdnjom kako pedagoška praksa u pogledu profesionalne orijentacije zahtijeva kontinuirano stručno usavršavanje (grafikon 13). Prosječni rangovi druge dvije kategorije, srednje iskusnih i najiskusnijih ispitanika, ukazuju na manji interes za kontinuiranim stručnim usavršavanjem.

Pairwise Comparisons of StažKat

Each node shows the sample average rank of StažKat.

Sample1-Sample2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj.Sig.
2.00-3.00	-1.025	4.789	-.214	.831	1.000
2.00-1.00	14.489	4.789	3.025	.002	.007
3.00-1.00	13.464	5.562	2.421	.015	.046

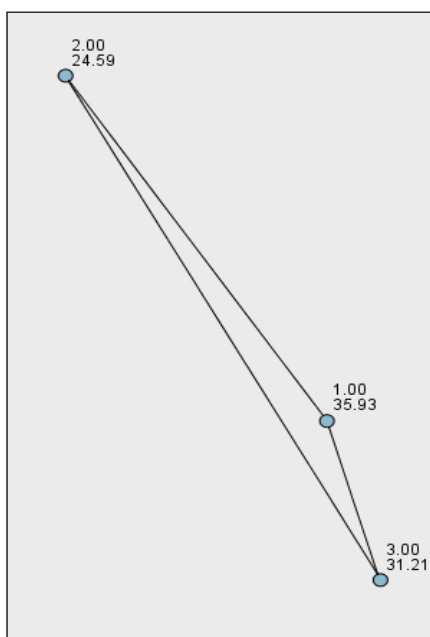
Each row tests the null hypothesis that the Sample 1 and Sample 2 distributions are the same. Asymptotic significances (2-sided tests) are displayed. The significance level is .05.

Grafikon 13: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija i stručno usavršavanje)

Kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova

Vezano za pothipotezu H₈, utvrđenoj razlici najviše doprinose relacije između prve i druge kategorije gdje najmanje iskusni ispitanici imaju najviši prosječni rang, najveći stepen slaganja s tvrdnjom kako pedagoška praksa u pogledu profesionalne orijentacije zahtijeva kompetencije u primjeni relevantnih psihologijskih testova (grafikon 14). Prosječni rangovi druge dvije kategorije, srednje iskusnih i najiskusnijih ispitanika, ukazuju na manji značaj „test- kompetencija“, osobito kada je u pitanju srednje iskusna grupa.

Pairwise Comparisons of StažKat

Each node shows the sample average rank of StažKat.

Sample1-Sample2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj.Sig.
2.00-3.00	-6.628	4.771	-1.389	.165	.494
2.00-1.00	11.342	4.771	2.378	.017	.052
3.00-1.00	4.714	5.541	.851	.395	1.000

Each row tests the null hypothesis that the Sample 1 and Sample 2 distributions are the same. Asymptotic significances (2-sided tests) are displayed. The significance level is .05.

Grafikon 14: Post – hoc analiza nakon Kruskal – Walisovog testa (profesionalna orijentacija i test-kompetencije)

Temeljem analiziranih rezultata mogu se odbaciti pothipoteze o H_1 – kompetentnosti pedagoga u provođenju profesionalne orijentacije; H_3 – zahtjevu individualiziranom pristupu u profesionalnoj orijentaciji; H_4 – uspješnosti saradnje sa roditeljima; H_5 – uspješnosti saradnje sa psiholozima; i H_8 – potrebi inovacija u odgojno-obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije u školama, te prihvatiti pothipoteze o H_2 – zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu; H_6 – kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije i H_7 –kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova. Time se, djelomično može prihvatiti glavna hipoteza u segmentu koji se odnosi na postojanje razlika u stavovima obzirom na radno iskustvo kao nezavisnu varijablu.

Prethodne analize vode zaključku kako, generalno govoreći, ne postoje razlike u stavovima pedagoga o profesionalnoj orijentaciji s obzirom na starosnu dob, vrstu škole i radno iskustvo, te se glavna hipoteza skoro u potpunosti može odbaciti, izuzev u dijelu koji se odnosi na zastupljenosti profesionalne orijentacije brojem časova u školskom kurikulumu; kontinuiranom stručnom usavršavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije i kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova, gdje radno iskustvo igra izvjesnu ulogu.

Šta predlažu pedagozi?

Pitanje koje je u anketi postavljeno pod rednim brojem 26. glasilo je: „Vaši prijedlozi i sugestije po pitanju profesionalne orijentacije u školi.“ Na osnovu njihovih odgovora slijede tabelarni prikazi koji uključuju transkripciju, kodiranje i najfrekventnije izraze.

Tabela 13: Prikaz odgovora ispitanika (N=20)

Rbr	Transkripcija	Kodiranje teksta
1)	Osnovna škola mora imati individualni pristup. Primarno je da se prof. orijentacija adekvatno sprovede u osnovnoj školi kroz kontinuirano praćenje učenika tokom školovanja, informisanje, savjetovanje i usmjeravanje.	INDIVIDUALNOST I KONTINUITET.
2)	Srednja škola - više se stavlja naglasak na profesionalnu karijeru, a ne orijentaciju. Ukoliko se ispoštuje priručnik "Zumiraj zapošljavanje mladih", te saradnja sa fakultetima- mladi srednjoškolci mogu biti uspješno motivirani za nastavak školovanja, adekvatan izbor studija i razvoj karijere.	KARIJERA, SARADNJA, ADAPTACIJA UDŽBENIKA.
3)	Potrebno cjeloživotno učenje.	CJELOŽIVOTNO UČENJE.
4)	Praksa iz profesionalne orijentacije obavezna za pedagoge, psihologe i sve nastavničke smjerove na Univerzitetima.	OBAVEZNA PRAKSA STUDENATA.
5)	Uraditi istraživanje- komparacija prof. orijentacije u zapadno–razvijenim zemljama, primjeri uspješnog obrazovnog sistema, i sl. (komparativna pedagogija i profesionalna orijentacija) Najuspješniji model pokušati implementirati u naš obrazovni sistem-reforma.	ISTRAŽIVANJA, IMPLEMENTACIJA NAJUSPJEŠNIJEG MODELA.

6)	Inkluzija (učenici s teškoćama u razvoju) - zašto se tu ne sprovodi profesionalna orijentacija? Ako imamo uvođenje inkluzije u osnovnim i srednjim školama, a imamo, pa čak i na fakultetima - onda se otvaraju nova pitanja kada je riječ o profesionalnoj orijentaciji.	PITANJE INKLUZIJE.
7)	Uvesti više časova profesionalnog informisanja u saradnji sa Službom za zapošljavanje.	SARADNJA SA SLUŽBOM ZA ZAPOSŁJAVANJE.
8)	Nekada je škola izdavala liste profesionalne orijentacije sa pismenom preporukom za upis učenika u određene škole. Te liste su imale „bodovnu težinu" prilikom upisa u srednju školu, a njima je prethodio obimni rad na profesionalnoj orijentaciji. Takve liste bi uozbiljile rad na profesionalnoj orijentaciji u školama.	VAŽNOST PEDAGOŠKE DOKUMENTACIJE.
9)	Podrška i pojačanje stručne službe.	JAČANJE STRUČNIH SLUŽBI.
10)	Osvjestiti kod učenika da se odluče za obrazovanje koje jeste za njih, a ne ono što će smatrati samo profitabilnim zanimanjem.	VAŽNOST OSOBINA LIČNOSTI ZA BUDUĆU PROFESIJU.
11)	Obzirom da je u zadnjih par godina PO svrstana kao informiranje, a ne izdaje se PO list, potrebno je vršiti inovacije po ovom pitanju. Testove koje sam znala prije koristiti koji su bili dio plana i programa PO su iz domena psihologije, tako da ima mnogo nelogičnosti. Smatram da bi psiholozi trebali biti uključeni u surađivanje, tada bi se osim informiranja, koje je trenutno prisutno obuhvatilo i savjetovanje i praćenje koje je prije bilo. Smatram da je prijašnji model PO bio bolji, uključivao je bateriju testova za koje po mom mišljenju pedagozi nisu bili osposobljeni, ali je imao više smisla i bolje rezultate. Individualno radim po potrebi, a s razredom redovito. Ipak, program PO bi trebao biti bolje osmišljen i ne samo na nivou informiranja a PO list bi trebao imati svrhu i važnost prilikom upisa. Nažalost, njegova svrha kada se izdavao nije bila uvažena od strane srednjih škola ili fakulteta.	VAŽNOST PEDAGOŠKE DOKUMENTACIJE. TESTIRANJA U SARADNJI ŠKOLSKIH PEDAGOGA I PSIHOLOGA.
12)	Sistemska rješenja, multisektorska saradnja institucija (srednje škole, Zavod za zapošljavanje, privredna preduzeća, stručnjaci iz različitih	SISTEMSKA RJEŠENJA, SARADNJA INSTITUCIJA, SARADNJA PEDAGOGA I

	profesija...) Napomena: OŠ uglavnom nemaju psihologe.	PSIHOLOGA.
13)	Potreban je test provjeren, pouzdan na nivou BiH utvrđen, sa mogućnošću individualiziranja (da li je škola u gradu ili na selu, struktura itd). Test koji se nalazi u udžbeniku Islamske vjeronauke za IX razred je potrebno "urediti" i bio bi dobar za primjenu!	KREIRANJE KVALITETNOG TESTA, INDIVIDUALIZACIJA.
14)	Profesionalnoj orijentaciji posvetiti više pažnje tako što će se povećati broj časova u školskom kurikulumu.	POVEĆANJE BROJA ČASOVA O PROFESIONALNOJ ORIJENTACIJI U ŠKOLSKOM KURIKULUMU.
15)	Kvalitetnija saradnja između institucija i NVO.	VAŽNOST NEVLADINOG SEKTORA.
16)	Učenici se danas uglavnom orjentišu, ne prema onom prema čemu imaju interesa i sposobnosti nego prema onome što će u budućnosti po njihovom mišljenju njima obezbjediti komforniji i lakši život bez puno rada. Puno stvari treba promjeniti u društvu, društvenim odnosima i ekonomiji države da bi učenici ozbiljnije shvatili rad na profesionalnoj orijentaciji. Ne jednom sam učenicima preporučivala jedan fakultet ali su upisali ono što su mislili da je za njihovu budućnost bolje. Kod upisivanja ne treba voditi računa o profesionalnim interesima nego i o profesionalnim kompetencijama. Da li će naša struka ikada biti poštovana pa da se poslušati da posao sa ljudima ne može raditi osoba koja nema razvijene socijalne vještine i socijalnu inteligenciju, a ekonomiju voditi neko ko gleda ljepotu pejzaža!	VAŽNOST OSOBINA LIČNOSTI ZA BUDUĆU PROFESIJU. PROMJENE U DRUŠTVU. PITANJE POŠTOVANJA. PEDAGOŠKE STRUKE. IZABRATI PEDAGOŠKI KADAR PREMA KOMPETENCIJAMA.
17)	Kontinuirano praćenje učeničkih sposobnosti, mogućnosti i afiniteta od rane školske dobi i njihovo evidentiranje u pedagoškim kartonima.	VAŽNOST PEDAGOŠKE DOKUMENTACIJE.
18)	Izrada jedinstvene metodologije - modela realizacije programa profesionalne orijentacije na nivou kantona.	JEDINSTVENA METODOLOGIJA.

19)	Nažalost, škola kao institucija malo toga može promijeniti jer djeca biraju svoj smjer po nagovoru roditelja, prijatelja i materijalnim prilikama.	UTICAJ RODITELJA, OKOLINE I SOCIO-EKONOMSKOG STATUSA NA IZBOR BUDUĆE PROFESIJE.
20)	Svake godine Služba za zapošljavanje mora dostaviti listu deficitarnih zanimanja. Mora se napraviti plan za narednih 5 godina i potrebna zanimanja u tom periodu.	VAŽNOST POSTOJANJA LISTE DEFICITARNIH ZANIMANJA U KONTINUITETU.

Tabela 14: Prikaz najfrekventnijih riječi nakon kodiranja odgovora (N=20)

Rbr	Najfrekventnije riječi	Broj ponavljanja
1)	SARADNJA	4x
2)	VAŽNOST PEDAGOŠKE DOKUMENTACIJE	3x
3)	INDIVIDUALIZACIJA	2x

4 Diskusija

U ovom dijelu rada bavit ćemo se diskusijom vezanom za prethodno opisane rezultate. Pedagozi kažu da oni najviše provode aktivnosti vezane za profesionalnu orijentaciju, ali ne isključuju ulogu školskih psihologa u tom procesu. Aktivnosti se provode na razini polugodišta. Dakle, možemo zaključiti da su aktivnosti kontinuirane. Međutim, istražili smo da je profesionalna orijentacija sistemski definirana samo u jednoj rečenici, što je apsolutno nedovoljno kada je u pitanju odgojno-obrazovni proces, gdje se postavlja pitanje na koji način onda pedagozi planiraju svoje aktivnosti na nivou polugodišta. Najviše se primjenjuje profesionalno informiranje, a najmanje profesionalno praćenje. Dakle, djeca se informiraju, ali se nakon toga ne prati njihov individualni razvoj, odluke i senzibilitet prema određenim afinitetima. O profesionalnoj orijentaciji se najviše govori na času odjeljske zajednice. Ovdje možemo govoriti o mnogim metodama i oblicima rada sa djecom kada je u pitanju profesionalna orijentacija: profesionalna orijentacija u smislu kroskurikularne zastupljenosti, vannastavnih aktivnosti (sekcija), na časovima razredne i predmetne nastave, posjete srednjim školama kada je u pitanju osnovna škola ili fakultetima kada je u pitanju srednja škola, povezanost sa biroom za zapošljavanje, gosti predavači kao segment profesionalnog informiranja, školski psiholozi (koji također mogu biti gosti predavači ukoliko škola nema zaposlenog školskog psihologa), organiziranje radionica i sl.

Pedagozi su se izjasnili da osposobljavanju nastavnike na nivou mjeseca kada je u pitanju profesionalna orijentacija, dok u drugom pitanju većina daje odgovor da predmetni nastavnici veoma rijetko provode profesionalnu orijentaciju. Dakle, ovdje govorimo o mogućim razlozima ovakvih odgovora: davanje socijalno poželjnih odgovora, pedagozi osposobljavaju nastavnike ali oni ne provode profesionalnu orijentaciju na svojim časovima, ili pedagozi ne osposobljavaju nastavnike na način koji bi kod njih probudio motivaciju za poduzimanjem aktivnosti. Samo jedan pedagog je dao odgovor da se u potpunosti ne slaže da je potreban individualizirani pristup kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije. Kada statistički posmatramo ovaj podatak ne možemo reći da jedan pedagog sa takvim stavom utiče na statističku značajnosti. Međutim, možemo reći da u jednoj školi postoji pedagog koji prema svojim učenicima neće imati individualizirani pristup koji podrazumijeva uvažavanje individualnih razlika, osobina i sposobnosti. Ovakvi podaci, iako statistički predstavljaju veoma mali broj, zanemariv ili nevažan, u odgojno – obrazovnom procesu mogu uticati na produktivnost, kvalitet i klimu odgojno-obrazovnog djelovanja.

Odgovori školskih pedagoga su pokazali veoma slabu uvezanost sa sistemima koji mogu pozitivno djelovati na kvalitetnije plasiranje profesionalne orijentacije u odgojno-obrazovnom sistemu. Podaci o perspektivnim zanimanjima, deficitarnim zanimanjima ili pohađanju seminara nevladinih organizacija (kako napisati CV, određivanje tipa ličnosti, informacijska pismenost itd.), mogu se dobiti upravo iz uspješne saradnje između odgojno-obrazovnih i državnih ili nevladinih ustanova. Pet pedagoga od ukupnog broja ispitanika (57) ne koristi anketne upitnike u svrhu informiranja o učeničkim interesima, što se poklapa sa odgovorima da većina školskih pedagoga više koristi individualni pristup nego frontalni (u okviru jednog razreda) pristup. Dakle, generalno govoreći ne postoji planski, sistematski i programirani sadržaj putem kojeg bi se mogli prikupiti podaci o učeničkim interesima kada je u pitanju profesionalna orijentacija. Čak 24 % školskih pedagoga su neodlučni da li postojeći testovi odgovaraju potrebama savremenog obrazovanja, a samo 7 školskih pedagoga su samostalno kreirali test, što je svakako veoma mali broj s obzirom na ukupan broj ispitanika (57). Testovi se više koriste u osnovnoj nego u srednjoj školi. Mogući razlog jeste upis u srednju školu, kada učenici već imaju predstavu o tome čime se žele baviti u životu. Međutim, veoma je bitno koristiti testove i u srednjoj školi, pogotovo zbog učenika koji će nastaviti svoje obrazovanje na visokoškolskim ustanovama, ali i zbog učenika koji su u međuvremenu pokazivali afinitete prema drugim zanimanjima u odnosu na izbor srednje škole koju su pohađali.

Ispitanici koji su imali od 8 do 21 godinu (srednja kategorija) staža (radnog iskustva), smatraju da je predviđen dovoljan broj časova, dok ispitanici do 7,5 godina radnog staža (mlađa kategorija) smatraju da je broj časova nedovoljan, kao i ispitanici od 22 do 35 godina (starija kategorija) radnog staža. Dakle, početnički zanos školskih pedagoga, kao i iskustvo kolega sa dugogodišnjim radnim iskustvom, smatra da se u pedagoškoj praksi ne pridaje dovoljan značaj kada je u pitanju kvantitet časova, planiranje i programiranje sati predviđenih za profesionalnu orijentaciju. Kada je u pitanju kontinuirano stručno osposobljavanje, srednja (8-21 godina radnog staža) i starija (22-35 godina radnog staža) kategorija pokazuju manji interes, dok mlađa kategorija (do 7,5 godina radnog staža) pokazuje veći interes. Dakle, ovaj podatak također generalno možemo pripisati početničkim zanosom pedagoškom praksom, entuzijazmom, potrebom za dokazivanjem i sl. Srednja kategorija ispitanika, (22-35 godina radnog staža) također pokazuje manji interes kada su u pitanju kompetencije u primjeni relevantnih psihologijskih testova, u odnosu na ispitanike koji pripadaju mlađoj i starijoj kategoriji ispitanika.

Školski pedagozi su u pitanju koje je otvorenog tipa najviše govorili o 3 segmenta koji su važni za promicanje profesionalne orijentacija u pedagoškoj praksi, a to su: saradnja, pedagoška dokumentacija i individualizacija.

Dakle, iz prethodne analize uvidjeli smo da ne postoji kvalitetna saradnja s ostalim institucijama, srodnim znanostima, vladinim ili nevladinim sektorom itd. Školski pedagozi su saradnju naveli kao najvažniju u procesu kvalitetnog djelovanja vezanog za profesionalnu orijentaciju. S obzirom na dobivene podatke, možemo reći da bi upravo precizirana, planirana i otvorena saradnja zasigurno poboljšala položaj profesionalne orijentacije u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naveli smo kako profesionalna orijentacija nije definirana u zvaničnim dokumentima, a upravo su školski pedagozi istakli potrebu za pedagoškom dokumentacijom koja bi objedinila definiranje, operacionalizaciju i aktivnosti vezane za profesionalnu orijentaciju.

Individualizacija je navedena kao treći važan faktor u promicanju profesionalne orijentacije. Školski pedagozi su u pitanjima zatvorenog i otvorenog tipa istakli važnosti individualizacije, što je veoma ohrabrujući podatak kada je u pitanju trenutni položaj profesionalne orijentacije u pedagoškoj praksi. Možemo reći da školski pedagozi ističu važnost individualnih razlika, sposobnosti i interesa vezanih za sprovođenje aktivnosti profesionalne orijentacije.

5 Zaključci

Provedeno istraživanje i dobijeni rezultati upućuju na sljedeće zaključke:

- 1) Izbor profesije, stvaranje karijere, zaposlenje koje ispunjava čovjeka, jedni su od najvažnijih faktora uspješnog, sretnog i ispunjenog savremenog života. Ukoliko smo izabrali profesiju koju volimo, koja nam ostavlja prostor da napredujemo, a pritom stičemo materijalno-ekonomsku dobit (koja treba da bude sredstvo, a ne izričito cilj), onda generalno možemo reći da smo u jednom od najvažnijih segmenata u našem životu „odabrali pravi put“.
- 2) Uloga odgojno-obrazovnih institucija jeste da provode profesionalnu orijentaciju, planski, sistematski i kontinuirano. Temeljem rezultata ovog istraživanja uvidjeli smo da ne postoji u dovoljnoj mjeri planiranje i realizacija profesionalne orijentacije koje odgovara njenim definiranim ciljevima i zadacima.
- 3) Odbacili smo glavnu hipotezu o postojanju statistički značajnih razlika u stavovima pedagoga o profesionalnoj orijentaciji s obzirom na starosnu dob, vrstu škole i radno iskustvo), osim u dijelu koji se odnosi na zastupljenost profesionalne orijentacije u školskom kurikulumu, kontinuiranom stručnom osposobljavanju pedagoga u oblasti profesionalne orijentacije i kompetentnosti u primjeni relevantnih psihologijskih testova, gdje radno iskustvo igra izvjesnu ulogu. Srednja kategorija ispitanika po radnome iskustvu pokazuje zadovoljstvo brojem trenutnih časova koji su posvećeni profesionalnoj orijentaciji, manji interes za kontinuirano stručno osposobljavanje, te primjenu relevantnih psihologijskih testova u pedagoškoj praksi. Posao školskog pedagoga, veoma je izazovan, podrazumijeva čitav niz kompetencija, te je veoma značajno napomenuti da u školama radi samo jedan pedagog. Samim tim možemo reći da nakon početničkog zanosa u samom zaposlenju, dolazi od opterećenosti, zasićenosti i mogućeg većeg oslanjanja na praksu, u odnosu na povezivanje pedagoške teorije sa samom praksom (što je svakako jedna od formula uspješnog pedagoškog djelovanja). Ovakvom rezultatu, možemo pripisati i nedovoljnu saradnju školskih pedagoga sa predmetnim nastavnicima, državnim i nevladinim institucijama.
- 4) Školski pedagozi najviše koriste profesionalno informiranje, a najmanje profesionalno praćenje. Dakle, učenicima se plasira određena informacija, ali se ona kasnije ne isprati u smislu njenog efekta na promjenu mišljenja, promjenu u ponašanju ili djelovanju. Profesionalno informiranje u nižim razredima osnovne škole, ili nižim razredima srednje

škole, igra ključnu ulogu, jer na taj način zapravo objašnjavamo učenicima koja je svrha, važnost i poenta same profesionalne orijentacije. Govorimo o mogućim efektima neprovjeravanja kompetencija kod učenika profesionalnim praćenjem, koje smo dobili nakon profesionalnog informiranja i savjetovanja. Dakle, ovdje ne govorimo da jedna faza profesionalne orijentacije isključuje drugu, naprotiv, ističemo neophodnost primjene sve tri faze profesionalne orijentacije u približno podjednakom rasponu.

- 5) U ovom završnom radu, bilo je veoma važno uvrstiti pitanja otvorenog tipa, koja su nam dublje, preciznije i opširno omogućila istraživati ideje, mišljenja i preporuke samih školskih pedagoga. Pedagozi su iznijeli zabrinutost za poštovanje, tj. nepoštovanje pedagoške struke, nepostojanje jedinstvene metodologije, važnost prakse u polju profesionalne orijentacije za sve studente koji studiraju pedagogiju, psihologiju, kao i nastavničke odsjeke. Otvara se prostor za ideje i mnoštvo novih, aktuelnih i specifičnih pitanja i implikacija koja se tiču profesionalne orijentacije u praksi školskih pedagoga, osobito preporuka za poboljšanje pedagoške prakse kada je u pitanju provođenje profesionalne orijentacije:
 - a) kreiranje i operacionalizacija (u smislu podjele sati vezanih za stručno osposobljavanje pedagoga, rad sa nastavnicima, rad sa učenicima itd.) godišnjeg plana i programa vezanog za profesionalnu orijentaciju- važnost pedagoške dokumentacije
 - b) saradnja sa psiholozima, državnim i nevladinim sektorom;
 - c) korištenje anketnih upitnika za prikupljanje podataka o učeničkim sposobnostima, tipu ličnosti i interesima,
 - d) kreiranje poticajnog okruženja, koje se neće naslanjati na odbacivanje deficitarnih ili prihvatanje perspektivnih zanimanja, nego usmjeravanje učenika na kreativnost, divergentno mišljenje i inovativnost u onome čime se istinski želi baviti u budućnosti;
 - e) razgovor sa učenicima- putem fokus grupa, organiziranja posjeta, radionica vezanih za tematiku profesionalne orijentacije, kako bismo dublje prepoznali sposobnosti, afinitete i interese samih učenika.
- 6) Profesionalnu orijentaciju (isto kao i pravo na obrazovanje) zaslužuje svako dijete, mlada osoba/adolescent, a na pedagozima, sadašnjim i budućim, profesionalna i moralna je obaveza putem profesionalne orijentacije pravovremeno otvoriti vrata svijeta rada koji najviše odgovara njihovim individualnim potencijalima za dobrobit ličnog i društvenog razvoja i napretka.

- 7) Naredna istraživanja o profesionalnoj orijentaciji u osnovnoj školi trebalo bi temeljiti, prije svega, na reprezentativnijem uzorku ispitanika kako se ne bi ograničavala moguća generaliziranja i kompariranja samo na specifične populacije. Također, uvažavajući sugestije i preporuke iskusnih pedagoga, trebalo bi nastojati razviti, a zatim testirati jedan model profesionalne orijentacije koji će odgovoriti kako razvoju potencijala pojedinca tako i društva u cjelini. Time bi rezultati ovoga istraživanja dobili puni naučni, praktični i društveni smisao.

6 Literatura

- 1) Benović, S. (1979), *Naš odgojno-obrazovni sistem*, Zagreb: Školske novine
- 2) Bahtijarević-Šiber, F. (1999), *Menagement ljudskih potencijala*, Zagreb: Golden marketing
- 3) Brančić, B. (1986), *Psihološke teorije izbora zanimanja*, Beograd: Naučna knjiga
- 4) Cohen, L., Manion L. i Morrison K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 5) Čehić, E. (1990), *Koje je zanimanje za mene*. Beograd: Kultura.
- 6) Fajgelj, S. (2007), *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- 7) Guzina, M. (1980), *Kadrovska psihologija*, Beograd: Naučna knjiga
- 8) Hadžić-Suljkić, M. (2015), *Metodika rada školskog pedagoga*, Tuzla: OFF SET Tuzla.
- 9) Marušić, S. (1974), *Metode i tehnike profesionalne orijentacije u školi*, Zagreb: Školska knjiga
- 10) Mandić i sur. (1981), *Profesionalna orijentacija u školi*, Sarajevo: Svjetlost
- 11) Milas, G. (2007), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Zagreb: Naklada slap.
- 12) Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb:Educa.
- 13) Muminović, H. (2013), *Osnovi didaktike*, Sarajevo: DES d.o.o.
- 14) Tomeković, T. (1978), *Psihologija rada (kadrovi i rad)*, Zagreb: Odbor za izdavačku djelatnost Sveučilišta u Rijeci
- 15) Šverko, B. (2012), *Ljudski potencijali*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- 16) Odluka o pedagoškim standardima i odlukama za osnovnu školu, Službene novine Kantona Sarajevo, br. 30/2018, Preuzeto 16.03.2020 sa: <https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/30-18.pdf>
- 17) Zakon o srednjem obrazovanju, Službene novine Kantona Sarajevo, br. 23/2017 i 30/2019, Preuzeto 16.03.2020 sa: <https://www.paragraf.ba/propisi/kantona-sarajevo/zakon-o-srednjem-obrazovanju.html>

7 Prilog

Anketni upitnik korišten u istraživanju

Poštovani pedagozi/pedagoginje,

Zovem se Peljto Nejra i studiram na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek za pedagogiju i student sam druge godine drugog ciklusa studija. Trenutno se bavim istraživanjem na temu „Profesionalna orijentacija u praksi školskih pedagoga“, (mentor: prof.dr. Amir Pušina) u svrhu izrade završnog/magistarskog rada. S obzirom da su u ovom radu ciljna skupina školski pedagozi, molim Vas da mi izađete u susret, te da odgovorite na anketni upitnik.

Cilj istraživanja zapravo je trenutni položaj profesionalne orijentacije u odgojno – obrazovnom sistemu – školi. Smatram da ste Vi, kao školski pedagog, najstručnija osoba koja može ponuditi relevantne informacije vezano za pomenutu temu. Anketni upitnik se sastoji od ukupno 26 pitanja, ne iziskuje mnogo vremena i uključuje potpunu anonimnost.

Unaprijed veliko hvala i srdačni pozdravi!

1) Vaš spol?

Muški

Ženski

2) Koliko imate godina?

3) Škola u kojoj trenutno radite

Osnovna škola

Srednja škola

4) Koliko godina radnog staža kao školski pedagog imate u osnovnoj školi?

5) Koliko godina radnog staža kao školski pedagog imate u srednjoj školi?

6) Profesionalnu orijentaciju u školi provodi (rangirajte, npr: izjavu "najviše provodi" možete dodijeliti samo jednom ponuđenom odgovoru)

	najviše provodi	često provodi	rijetko provodi	najmanje provodi
Školski pedagog	☐	☐	☐	☐
Školski psiholog	☐	☐	☐	☐
Razrednik	☐	☐	☐	☐
Predmetni razrednik	☐	☐	☐	☐

7) Školski pedagog je najkompetentnija osoba kada je u pitanju profesionalna orijentacija učenika:

- 1- u potpunosti se ne slažem 2- ne slažem se 3- neodlučan sam 4- slažem se 5- u potpunosti se slažem

8) U školskom kurikulumu predviđen je dovoljan broj časova za profesionalnu orijentaciju:

- 1- u potpunosti se ne slažem 2- ne slažem se 3- neodlučan sam 4- slažem se 5- u potpunosti se slažem

9) Aktivnosti profesionalne orijentacije kao školski pedagog uglavnom provodim:

- sedmično
 mjesečno
 na razini polugodišta
 na razini školske godine
 ostalo:

10) U mojoj pedagoškoj praksi najviše primjenjujem:

Rangirajte, npr: ako smatrate da najčešće primjenjujete profesionalno informiranje dodijelit ćete broj 1, broj 1 možete dodijeliti samo jednom ponuđenom odgovoru!

	Najčešće	Često	Rijetko
Profesionalno informiranje	☐	☐	☐
Profesionalno savjetovanje	☐	☐	☐
Profesionalno praćenje	☐	☐	☐

11) Najčešće sa učenicima razgovaram o profesionalnoj orijentaciji u okviru:

- vannastavnih aktivnosti
 odjeljenske zajednice
 međupredmetnih tema
 u okviru individualnog savjetodavnog razgovora
 ostalo:

12) Aktivnosti profesionalne orijentacije provodim:

Rangirajte, npr: ako smatrate da najčešće provodite pojedinačno dodijelit ćete broj 1, broj 1 možete dodijeliti samo jednom ponuđenom odgovoru!

	Najčešće	Često	Rijetko
Pojedinačno (individualno)	☐	☐	☐
Grupno	☐	☐	☐
U okviru jednog razreda	☐	☐	☐

13) Organiziram stručno osposobljavanje nastavnika u svrhe provođenja profesionalne orijentacije učenika:

- Na nivou mjeseca
- Na nivou polugodišta
- Na nivou školske godine

14) Profesionalna orijentacija zahtijeva individualizirani pristup:

☐	☐	☐	☐	☐
1- u potpunosti se ne slažem	2- ne slažem se	3- neodlučan sam	4- slažem se	5- u potpunosti se slažem

15) Saradnju sa roditeljima/starateljima kada je u pitanju izbor buduće profesije njihovog djeteta mogu ocijeniti kao uspješnu:

☐	☐	☐	☐	☐
1- u potpunosti se ne slažem	2- ne slažem se	3- neodlučan sam	4- slažem se	5- u potpunosti se slažem

16) Smatram da bi praksa školskih pedagoga u pogledu profesionalne orijentacije bila kvalitetnija kada bismo surađivali sa psiholozima:

☐	☐	☐	☐	☐
1- u potpunosti se ne slažem	2- ne slažem se	3- neodlučan sam	4- slažem se	5- u potpunosti se slažem

17) U pogledu profesionalne orijentacije kao školski pedagog najviše surađujem sa:

- Prosvjetno-pedagoškim zavodom
- Srednjim školama
- Fakultetima
- Nevladinim organizacijama
- Organizujem dolaske gostiju predavača
- Prikupljam brošure o profesionalnoj orijentaciji
- Ostalo

